

A GYERMEK

Ideges gyermekek iskoláztatása.

Írta s a márciusban tartott budapesti nyilvános gyermektanulmányi értekezleten felolvasta **Vértes O. József dr.**, az ideges gyermekek állami középiskolájának tanügyi vezetője.

Második és befejező közlemény.

III.

Az intézet a fölvelt gyermekekből a gyakorlati életben helytállani tudó, egészséges embereket akar nevelni. Ezért célunk, hogy a középfoku iskola a polgári iskola, a gimnázium vagy reáliskola tanítási menetéhez alkalmazkodjék.

Az ideges gyermekek állami iskolája internátussal kapcsolatos intézet, de lehet a gyermek bejáró is.

Az osztályokat az új intézetben, mind az elemi, mind a középiskolai fokon nem választottuk el oly élesen egymástól, mint a rendes iskolákban. A tanuló, ha a tárgyak többségéből megfelelő haladást tanúsít, az év végével átléphet a következő fokozatba. Azokból a tárgyakból, amelyekből a gyermek idegességénél, vagy különös alkatánál fogva gyöngébb, addig, ameddig szükségesnek mutatkozik, az alsóbb fokozatok megfelelő tanítási óráin vesz részt.

Fontos és megbecsülni való elv, mely az *osztályisméltés helyett a tantárgyisméltést mondja ki*. Ép ezért intézetünk órarendjét úgy készítjük el, hogy valamennyi csoportban az azonos tárgyakat a nap ugyanazon óráiban tanítjuk. Ennek az újításnak az értékét minden pedagógus meg fogja becsülni. Az ismétlőkről tudjuk, hogy ép azokban a tárgyakban tanúsítanak legkisebb haladást, melyekből elbuktak. Már valamicskét tudnak, ép ezért unatkoznak is s emiatt az egy tárgyért egész évüket tönkreteszi az iskola.

ERTEKZLET, PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS TANSZERMŰZEUM
Ertekzt: 11. nov. 1911. 58. n.
1911. 11. 11. 58. n.

A gazdasági és ipari gyakorlatokban való részvételt az egyéni rátermettség szabja meg. E szerint osztjuk be a tanulókat ebbe vagy abba a csoportba, függetlenül az egyéb tárgyakban mutatkozó haladástól.

Az év végén csak azok a tanulók tartoznak nyilvános vizsgálatot tenni, kiknek szülei ezt kívánják. Az intézet nem tart nyilvános vizsgálatokat, hanem növendékeit más állami vagy községi iskolában vizsgáztatja.

Az ideges gyermekek *elemi iskolájának* 4 fokozata (osztálya) van.

Az elemi iskola, melyben a gyermek tanítása csak hét éves korában kezdődik, a nyilvános intézetek elemi iskolájának felel meg.

Az elemi fokozat óraterve.

	I.	II.	III.	IV.
	o s z t á l y			
Hit- és erkölcstan	2	2	2	2
Magyar nyelv... ..	8	8	7	7
Számтан, mértan... ..	5	5	5	5
Földrajz	—	—	2	2
Rajzolás	2	2	2	2
<i>Valóságos leckeórák</i>	17	17	18	18
Ének	1	1	1	1
Gazdasági és kertészeti gyakorlatok	5	5	5	5
Kézi, ügyességi és ipari gyakorlatok	5	5	5	5
Testgyakorlat... ..	3	3	3	3
<i>Foglalkoztató órák</i>	14	14	14	14
Összesen	31	31	32	32

A valóságos leckeórák és a foglalkoztató órák együttevée felülműlják ugyan a normális iskolák óraszámát, de sohasem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy internátusi iskolával van dolgunk, melynek napirendjébe épp ezek a foglalkoztató órák, üdítő szórakoztató, voltukkal pompásan illeszkednek bele.

IV.

Az 1909—10. tanév volt az első esztendeje ennek az új intézetnek.

Az új otthon a hozzáfűzött várakozásnak megfelelt. Az egyszerű, a falusihoz hasonló viszonyok gyermekeinknek nagy mozgási szabadságot, kényelmet biztosítottak. A tiszta hegyi levegő megedzette, felfrissítette őket.

A kellemes vidék, a nyugalom jótékonyan hatott idegzetükre, s elősegítette gyógyulásukat, szellemi haladásukat.

Munkánkban kerülni akartunk minden egyoldalúságot. A testi nevelést ép oly fontosnak tartottuk, mint a szellemi. A szabadban való játék, kirándulások, futás, football, úszás, svéd torna, kerti foglalkozás, műhelygyakorlatok egyenrangúak voltak a magyar, történelem, számtan stb. iskolai tantárgyakkal. A kötelesség teljesítését sohasem tekintettük játéknak s a gyermeknek a munkát mindig komolyan kellett vennie. A szellemi munkával úgy bánunk, hogy a gyermek örömét lelje benne. Kutató ösztönét serkentjük, megfigyelő képességét élesítjük, gondolkodási módját logikus irányba tereljük.

Vallási és hazafias érzelmeit, szociális érzékét felébresztjük s célunkul egészséges, rendszerető és kötelességtudó ifjak nevelését tűztük ki.

A gyermekekben rejlő erőket harmonikusan akarjuk kialakítani, mindig szem előtt tartva az ember testi, értelmi és erkölcsi tulajdonait. A tanítást nem a klasszikus szempont vezette, hanem egyrészt az a törekvés, hogy a gyermek a dolgok lényegével megismerkedjék, másrészt pedig az, hogy ismereteit a gyakorlati élettel, a munkával szorosan összekösse.

V.

Ezt a gondolatot csak a *testi neveléssel* valósíthatjuk meg. A műhelygyakorlatokat és a kerti foglalkozást hozzáértő pedagógusok vezették. Növendékeinknek saját veteményes kertjük volt. Mindenik a részére kijelölt parcellát művelte s már korán reggel ott termettek, hogy megnézzék szépen fejlődik-e a kertjük? Minden serkentés, buzdítás nélkül kezükbe veszik a locsolókannát s ha eleinte nehéz is a munka, a fáradságot legyőzi «*az én kertem*» iránt való szeretet.

— Ezt én ültettem.

— Én nem szeretem a salátát, de ebből eszem, mert ez a saját termésem.

A munka nevelő értékét, megbecsülését ezek a gyermeki nyilatkozatok sok kötetnyi pedagógiai munkánál jobban bizonyítják.

A veteményes kerten kívül sok munkát adott a virágos kert ápolása is. A vadszőlő dugványozása, a kert parkirozása, gyomlálása, mind a délutáni kertészeti gyakorlatok anyaga volt. S ennek a munkának értéke is van a gyermek szemében. Dehogyan mert volna csak egy is a virágágyak közé gázolni.

Az eredményes testi nevelés egyik negatív tényezője a szellemi túlterheléstől való megkímélés, a másik pozitív tényezője e nagyobb testi gyakorlás és edzés által a test energiájának a növelése. Ez által az egész szervezet alkalmasabbá válik újabb szellemi munka elvégzésére. A testedzés mellett igen fontos a szellemi egészség szempontjából a sok pihenés, az alvás. A francia közmondás azt mondja, hogy aki alszik, az jól is lakik. Vagy mint egy német tudós mondja: «Az alvás fontosabb mint az étkezés.» S mi *Kraepelin* szavai után indulva, féltő gonddal őrizzük növendékeink pihenő idejét. Az alvási idő télen-nyáron 10 óra. (7-kor felkelés, 9-kor lefekvés.)

A nyugtalan szellemű gyermekeket a lefekvés előtti torna testileg meglehetősen kifárasztja, izomerejüket igénybe veszi, figyelmüket ellankasztja s ezáltal alvásuk — mely rendszerint nyugtalan — gyorsabban következik be s mélyebb a szokottnál. Épp ezért orvosi utasításra lefekvés előtt és felkelés után, hogy a test lehetőleg teljesen szabadon mozoghasson, hálóingben végzik a növendékek az előirt félórás tornagyakorlatokat. A torna többi részét a gyermekek a szabadban — saját kedvükre — intézik el.

Versenyfutást rendeznek s pontosan számon tartják, hogy ki a bajnok. Maguk készítik a magasugrás számára magassági-mércét. A kerti póznára, mely az év elején még igen nagy tiszteletben állott, mivel a tetejéig csak egy növendékünk tudott felmászni, ma már a legkisebb, a leggyöngébb tanuló is fölmerészkedik. A korláton ügyesebbnél-ügyesebb gyakorlatokat produkálnak. Mindezekhez sorako-

zott a különösen kedvelt football, melynek durvaságait azonban gondosan lecsiszoltuk. A tornateremnek egyáltalán nem éreztük hiányát.

Télen-nyáron hetenként, orvosi utasítás szerint, kétszer fürödtek a gyermekek. Meleg időben a nagyobbak uszodába is mentek.

A gyermekek e sportoló élete könnyű és praktikus ruhát követel. Télen lehetőleg ujjas, nyáron ujj nélküli trikót, rövid térden alul érő harisnyát, és könnyű sapkát viselnek. Az intézet házirendje ezt ugyan nem szabja meg, de a szülők maguk is szívesen járatták így gyermekeiket.

Az étkezés orvosi utasítás szerint történik.

A gyermekek idegességének kezelése egész éven át tart.

De nem teszik-e a gyermekek egymást idegessé? Nem kapják-e el egymás baját? Nyugodt lélekkel merjük állítani, hogy ez az aggodalom alaptalan. Szó sincs róla, az olyan intézetekben, hol nincs kellő szakorvosi, gyógypedagógiai felügyelet, hol a túlszűfoltóság veszélye fenyeget, ott valószínű ez a szellemi epidémia. A korlátolt számban való felvétel azonban legjobb megelőzője ennek a ragálynak.

A növendékek az intézetben eltöltött $8\frac{1}{2}$ hónap alatt nagyot nőttek, izomerejük gyarapodott, étvágyuk javult s az év második felében a kisebb betegségek jóval kevesebb-szerte fordultak elő, mint az első félévben. A vérszegények piros-pozsgás, napbarnított ifjakká lettek s idegességük is jóval kisebb méretű volt, mint az év elején.

VI.

Vajjon ezzel a testi neveléssel lépést tudott-e tartani a *szellemi nevelés*? A napi 4–5 órai testi munka miatt nem vallott-e kárt a szellemi foglalkozás? Meg kell jegyeznünk, hogy ebbe a 4–5 órai munkába már beleszámítottuk a reggeli és esti fél-fél órás tornagyakorlatot, játékot. S a testi munkához csak akkor látunk, mikor a szellemiek java részén már túl vagyunk.

Óra- és napirendünk előnye, hogy a délelőtt a szellemi, a délután nagyobb része a testi munkáé.

Intézetünk tanítási módja szigorúan lélektani alapokon épül föl. Növendékeink figyelmét, fáradságát mindig szem

előtt tartjuk s lehetőleg a gyakorlatiból, a szemléletből indulunk ki. A tanuló maga is tevékeny részt vesz a tanítás munkájában s ez az alkotó, teremtő munka az, mi lelket, hangulatot ad egy-egy órának.

Az intézet «*Tanterv*»-ében és «*Szervezeti Szabályzat*»-ában a tantárgyakra kimondott központosító elvet is sikeresen vittük keresztül. A nyelv-történet és természettudomány-matematikai csoportosítás igen jól vált be. Nem vonakodtunk attól sem, hogy egyes tárgyakat egybeolvasszunk a rokon szakokkal. Minden órának bizonyos kerek egységet adtunk. Az egyes tárgyak így nem állanak egyedül, mint pl. a földrajz és ásványtan stb., hanem megtalálják kapcsolatukat az étellel, a természettel. Ennek az elvnek keresztülvitele ideges gyermekeknél szinte megbecsülhetetlen. Az egyes tárgyakat minden oldalról több és több képzettársítással támogatjuk és így tesszük maradandóvá az újat.

Vajjon miképen tanítanak ebben az iskolában?

Módszerünkre szabad legyen néhány szóval kitérnem.

• Először is tisztában kell lennünk a gyermek képzetkincsével. Meg kell tudnunk, hogy mit ismer a tanuló legközelebbi környezetéből s helyesen ismeri-e? A képzet- és szókincset formálisan leltározzuk (*Ranschburg dr.* módszerével s íveivel) s a nyert eredményeket átvizsgálva fogunk csak bele a tanításba.

A szemléltetés, a gyermek aktív munkája lép itt előtérbe. Valahányszor szüksége van a szemléltető oktatásnak távolabb eső helyek ismeretére (falu, szántóföld), az iskola kirándul azokra a vidékekre. A kirándulások alkalmával a gyermekeket kikérdezzük, beszélgetjük, mert az iskola termein kívül sokkal közvetlenebbek, s beszédjük is színesebb, elevenebb.

A látott tárgyak tulajdonságait, a gyermekekre gyakorolt hatásukat elmondatjuk. Eleinte nagyobb szabadságot engedünk, hogy folytonos hibaigazításunk miatt félénkbeszédűvé ne válják a gyermek.

A gyermek nyelvét radikális módon sohasem szorítjuk hátra. A gyermek nyelvi fejlődése, mint azt az újabb pedagógiai-pszichológiai kutatások igazolták, korántsem záródik le a hatodik évvel. A gyermekeket a köznapi nyelvvel, a magyaros, eredeti, tősgyökeres kifejezésekkel ismertetjük meg. S

különösen arra ügyelünk, hogy a gyermek helyesen válassza meg szavait és kifejezéseit.

A nyelvtani kategóriákat, amennyire csak lehet, mellőzzük. Ezek elvont spekulatív dolgok s nem szolgálhatnak a szemlélet alapjául.

A nyelvnek analitikus módon való tanítása, a beszédnek nyelvtani kategóriákba való szétszedése a gyermeki elmének fáradságos munka. Ezt szem előtt tartjuk a helyesírás tanításakor is.

Tudvalevő *Lay* kísérletei alapján, hogy a gyermek leírással sajátítja el a leggyorsabban a helyesírást. Célszerű, ha ennek alapjait már ezen a fokon rakjuk le. Az akusztikomotorikus íratás is alkalmas erre a célra (*Lobsien*). A gyermekeknek látási és hallási típusokra való osztályozása szerint tanítjuk a helyesírást másolással vagy hallás útján.

A nyelvtani kategóriák az elvonás területére vezetik át a tanulót. Ép ezért csak a negyedik elemi osztályban kezdjük a mondatrészek tanítását. Az idegesebb növendékek számára még az aránylag több szemlélettel rendelkező számolás is nehéz feladat. Másrészt azonban éppen ennél fogva alkalmasak az absztrakció nélkülözhetetlen elmeművelésének a gyakorlására.

Az olvasmányok rövid, egyszerű, a nép nyelvén megírt mesék. Ezek a fővárosi gyermek nyelvét magyarosabbá alakítják át, a vidéki gyermekét pedig épségben tartják.

A népmeséket elmondatjuk s alaposan meggyőződünk arról, vajjon teljesen megértette-e a gyermek az olvasmányt.

Az ilyen eljárás fejleszti a gyermek értelmét, előadó ügyességét és nyelvi készségét.¹⁾

Az alsóbb fokon teljesen szabadon választott mondatokat íratunk a gyermekekkel, hogy a stilizálásban való önállóságra szoktassuk őket.

Később pedig a szabad tárgyválasztásra térünk, vagy olyan témákat adunk a gyermekeknek, melyek érdeklik, közletről érintik.

Beszéljenek a gyermekek dolgozatai önmagukért.

¹⁾ *Tanterv és Utasítás* az ideges és gyengébb szervezetű gyermekek elemi és középfoku állami iskolája részére. Kiadta a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1909. évi 2348. számú rendeletével.

Ez a fiú, kiről most szó van, 12 éves, a második gimnáziumi osztály tanulója; igen eszes gyermek, kinek tehetségével azonban szorgalma egyáltalán nem halad párhuzamosan. Pompás rajzoló, különösen a katonai dolgok érdeklik. Elmés, ötletes fiú, jó logikájú, éles megfigyelőképességű. Stílusa korához képest feltűnően jó. A nyilvános gimnázium első osztályát sikeresen végezte el, de ott nem érezte jól magát. Idegességét jó ideig nem ismerték fel s a házi orvos is csak akkor utasította a fiú szüleit szakorvoshoz, midőn már visellete, tettei is teljesen elárulták, hogy súlyos idegbajban szenved. Makacs, durcás volt, kivel senki sem birt. Ma szelid, csendes gyermek, ki szívesen hallgat a jó szóra s szorgalmával is kiválik társai közül.

«Ott kívülről tudtam tanáraink szava- és sajnos kezéjárását is — írja egy helyt. Tornatanárom naponként óriási kézimunkát végzett, a többi tanárnak is egész sereg jelző állt rendelkezésére, melyekkel minket szerencsétlen halandókat megtiszteltek. Itt nem. De nem azért, mintha kitűnő memóriám átváltozott volna, hanem azért, mert itt kevés rossz szót ejtenek ki.»

Ennek az ifjunak kedély dolgában ellentéte egy 14 éves növendékünk, ki komolyabb húrokat penget.

Pedagógiai törzslapjából szabad legyen a bennünket érdeklő részt ideiktatnom. (Minden növendéknek három törzslapja van: 1. Részletes felvételi törzslap, mely a növendék egészségének előzményi és jelen állapotáról tájékoztat. 2. Pedagógiai törzslap a növendék előmeneteléről. 3. Egészségi állapotot feltüntető törzslap.)

«1910. XII. 6. A tavalyi esztendőben tapasztalt javulás (a múlt évben is intézetünk növendéke volt a fiú) az idén is szépen, fokozatosan halad előre. A fiú kényszer-cselekedetei és kényszerképzetei nem jelentkeznek s idegessége — rángatózásait s néha napján iskolatársaival szemben tanúsított hevesebb kifakadásait, erőszakosabb magaviseletét leszámítva — is aránylag minimális. Szellemi és testi fejlődése kedvező képet tüntet fel. Az egyes tantárgyakban való előmenetele igen jó; a magyar nyelvben és történelemben pedig határozottan kitűnik hasonló-

korú társai közül. A latinhoz ellenben nincs nagy kedve, előmenetelét azonban ebben is kielégítőnek találom.»

Ez a fiú, mikor szabad tárgyválasztás volt, magyar dolgozatot igen absztrakt témáról írt. Ime:

A jellemek.

«Sok könyv jelent meg már, mik az emberek sokféle jellemével foglalkoznak. Ha ezeket olvassa az ember, megismerheti a jellemeket, de távolról sem úgy, mintha saját tapasztalataiból, megfigyeléseiből ismeri meg. Ily megfigyelésekből tapasztalhatja az ember, hogy milyen jelleműek boldogulnak legjobban az életben, s hogy melyeknek van a legnagyobb tiszteletük, becsületük, tekintélyük embertársaik előtt. Természetesen az attól is függ, hogy az illető milyen jellemű emberek társaságában él, mozog, mert hisz a tolvajok közt a legügyesebb gazembernek van a legnagyobb tekintéje (sic!), az athléták előtt az athlétának, a katonák előtt a nagy hadvezérnek, a mulatnivágyó, szenvedélyes táncosok előtt a legügyesebb táncosnak. (Talán azért is, mert amért neki is kellett dolgozni, esetleg küzdeni, jobban ismeri az ezzel járó nehézségeket, s így jobban tudja méltányolni azt a bizonyos munkát, amit végez.)

Az ember megfigyeléseit az iskolai padokban kezdheti, mert ott már sokszor látszik, hogy a fiúból mily jellemű férfiú lesz. A leányoknál már nem így van, mert azok fiatal korukban nagyobbára egyformák. Amit egy fiatal leány kíván: tánc, zene, baba s azok vagy saját ruhái, s később könyvek (de nem Julius Caesar Galliai háborúja) és színház, hangverseny.» S i. t.

Ehhez bővebb kommentár nem szükséges. Jó megfigyelőképesség, erőteljes stílus, humorral vegyes szatíra e néhány sorból is kitűnik.

Ennek a két jóeszű, bizonyos tekintetben zseniális fiúnak, kiknek idegességéről itt nem akarok részletesen szólni, mert e komplikált lelkek analizálása nem e dolgozat keretébe való, ellentéte egy első polgári iskolai tanuló, ki ma már, mivel az iskola csöndes vizein is minduntalan zátonyra került, tizennégy éves. Átmenet a gyengetehetségűséghez. Másfél éve

van az intézetben. Mikor hozzánk jött, teljesen illogikus volt minden cselekedete, képzet- és fogalomkincse szegényes s azt a keveset is, amije volt, abnormis fantáziájával vontá be.

Ime :

Mi akarok lenni?¹⁾

Én ha a négy polgárit kijártam, elmegyek a katonaiskolába és leszek főhadnagy. Fogok sokat vadászni és veszek egy kutyát és egy kölyökoroszlánt és megszelídítem és elmegyek a szerb háborúba és az oroszán megöli a szerb trónörököst és én meg agyonlövöm a szerb királyt. Fogok sokat úszni, megmagyarosítom a nevemet, 40 éves koromban nyugalomba megyek és minden évben feljövök Pestre és elmegyek nyaralni és megnézem a csúnya Bécst.

Ez a fiú az intézetben eltöltött egy esztendő után így ír ugyanerről a témáról.

Mi akarok lenni?

Én ha a 4 polgárit elvégzem 16 éves koromig, akkor elmegyek tanítóképzőbe és leszek tanító. Szeretném, ha a 4 polgárit elvégezném 16 éves koromig. Ha az idén elvégzem az osztályt, akkor még 3 évig itt leszek, aztán elmegyek tanítóképzőbe. Aztán, mikor a tanítóképzőt elvégeztem, akkor leszek 2 vagy 3 évig katona. Ha a tanítóképzőt nem tudnám elvégezni, akkor lennék kereskedő. És akkor, ha el tudom a tanítóképzőt végezni, akkor elmegyek egy kis faluba és akkor veszek egy darabka földet, aztán fogok gazdálkodni.

* * *

Szó sincs róla, a normál iskola erre a dolgozatra nem adna jó érdemjegyet. Mi is tisztában vagyunk azzal, hogy sok javítani való volna a fiú gondolatmenetén, stílusán, de mindenki belátja, a két dolgozatot összehasonlítva, hogy a gyermek figyelme koncentráliódik már, logikája határozottabb s az életről való fogalma is ugyancsak megváltozott. S mindig arra kell gondolnunk, hogy mi sok esztendő elhanyagolt munkáját állítjuk helyre s erre még csak másfél évünk volt.

¹⁾ Átírott helyesírással.

A nyelvtanon kívül a másik absztrakt tárgy a számtan, mellyel a legtöbb bajuk van a gyermekeknek.

A számképzetek a legnehezebben, a leglassabban fejlődnek ki a gyermeki elmében. A szám elvontsága a legfőbb oka ennek a kései fejlődésnek. Ezeket az elvont számfogalmakat a szemléltető és a számoló módszer kombinálásával sajátíttatjuk el a legbiztosabban.

Alkalmas csoportosítással (pontok, vonalak, pálcikák) a számképek szemléltethetőségét igen könnyen növelhetjük. Csak arra kell ügyelnünk, hogy a szemléleti tárgyak (pontok, vonalak stb.) alkalmas módon legyenek csoportosíthatók, oszthatók, mozgathatók (szétszedhetőek).

A 6–9 éves gyermek szemléletes, konkrét, egyéni képzetekkel operál s nem elvont fogalmakkal. A számképzetek sem kivételek ez alól.

A szemléltető módszerrel a négy alapl műveletre is megtaníthatjuk a gyermeket.

Internátusi iskoláról lévén szó, a számfogalmak és számolási készség megerősítésére és fokozására az intézeti élet legkülönbélebb berendezéseit és alkalmait felhasználjuk. Rendezünk számolási játékokat, üzletet vásárlással, fizetéssel, kisebb és nagyobb pénzek váltásával, árúknak és értéküknek megismerésével stb.

A számolásban gyengéknél, a gyermek esetleges kifáradását figyelembe véve, egy alkalmat sem mulasztunk el, hogy a mennyiség, a számok fogalmát s a számolást gyakorlatilag is meg ne erősítsük. Öltözéskor, vetkőzéskor, füzetek, könyvek, játékok elrakásakor alkalom nyílik a számfogalmak és a számolás megerősítésére.

A tanulók egyéniségére itt különös tekintettel vagyunk. Vannak ugyanis kik tényleg ujjukon számlálnak, s olyanok, kik *számolnak* (számképekkel operálnak).¹⁾

Minden számtani feladatnak a menete a következő:

1. Számolás szemléleti eszközökkel, melyek a tanuló kezében vannak (kockák stb.).

2. Szóbeli számolás.

a) a feladat a táblán látható,

b) a feladatot elmondjuk.

¹⁾ Meumann E. Vorlesungen für Einführung in die experimentelle Pädagogik. I. Első kiadása. 1909.

3. Írásheli számolás.

A most felsorolt módszertani elveket követjük a *földrajz, rajz, ének* tanításában is.¹⁾

A gazdasági és kertészeti gyakorlatokat az iskola kertjében tartjuk meg, különösen a tavaszi és nyári hónapokban.

Megtanulja a gyermek a konyhakertészetet, gyümölcsfák, különösen az eperfa ápolását, a selyembogár nevelését, esetleg a méhészetet és a baromfinevelés elemeit.

A kézi ügyesség a szemmérték és formaérzék fejlesztését szolgálja. Az ipari munka megkedveltetésére pedig az *ipari gyakorlatok* valók.

Agyagmunkák, papírból, kartonból, vászonból való skatulyák stb. elkészítése a könyvkötészetbe való bevezetés és könnyebb asztalos munkák az alsóbb osztályok anyaga. Nehezebb asztalosmunkák végzése a második évfolyam keretébe tartozik.

A műhelygyakorlatok igen kedvesek a gyermek szemében. A *tanterv* követelményeinek a gyakorlatban is eleget tudunk tenni. A tanulók eleinte papirkartonból készítették geometriai testeket, később a lombfűrész és agyagmunka járta majd év végén az asztalos munkára került a sor. Papírvágó késeik s apróbb faragási munkáik még nem kifogástalanok de a növendékek egyike-másika ebben is ügyességre tett szert. Az óra elejét jelző csengetést be sem várva, ott vannak már a műhelyben s nagyban fűrnak-faragnak.

A munka minőségét a gyermek egyéni ügyességéhez, rátermettségéhez képest választjuk meg. Óvakodunk a tanuló kkkifárasztásától s különösen ügyelünk az egészséges testtartásra.

A testgyakorlat célja a tanuló testi és szellemi egészségének gyarapítása, testi erejének és ügyességének fejlesztése, a növényi hibák javítása.

A felkelés után és lefekvés előtt való tornán kívül a bejáró növendékek kedvéért még heti két tornaórát illesztettünk be órarendünk délutáni részébe.

Szabad torna, svéd torna, szertorna csapatokban s egyenkint a testi erő és ügyesség, a test felett való önfegyelem fejlesztésére, fölös és beteges testmozgások (tikkek) meg-

¹⁾ *Tanterv és Utasítás* stb.

szüntetése, mind orvosi utasítás szerint! ezek teszik tornaóráink anyagát. A tornagyakorlatokra való beosztást a tanító az orvossal egyetértőleg állapítja meg.

VII.

Az ideges gyermekek *középiskolájának* 4, illetve 8 fokozata van.¹⁾

A középiskola az első 4 fokon a polgári iskolának vagy adott esetben a gimnáziumnak, reálnak fakultative a további 4 fokon a gimnázium, illetve reáliskola felsőbb osztályainak (V–VIII.) felel meg.

A középiskolai fokozat óraterve:

	I.	II.	III.	IV.	
	o s z t á l y				
Hit- és erkölcsstan	2	2	2	2	Ezzel szemben a normálisok középiskolájában: I. o. II. o. III. o. IV. o. az óraszám összege 28 28 28 28 ebből foglalk. óra 3 3 2 2 tényleges óra 25 25 26 26
Magyar nyelv	3	3	3	3	
Német nyelv	3	3	3	3	
Mennyiségtan	3	3	3	3	
Természetrajz	—	2	2	1	
Természettan	—	—	—	1	
Földrajz	2	2	1	1	
Történelem	—	—	2	2	
Szépírás	2	2	2	2	
Rajzolás	3	3	3	3	
Ének	1	1	1	1	
Testgyakorlat	3	3	3	3	
Növénytermelés	4	4	4	4	
Állattenyésztés	—	4	4	4	
Mezei gazdasági ismeretek	—	—	—	2	
Ipari gyakorlatok (kézi- ügyesség)	6	6	6	6	
Anyag- és áruismeret	3	3	3	3	
Összesen	35	41	42	44	
Ebből foglalkozási	}	9	9	9	Szépírás, rajz, torna, ének. Ipari s gazdasági foglalk.
órák száma		10	14	14	
	19	23	23		
Tényleges tanórák	16	18	19	21	

¹⁾ V. ö. *Vértes O. József dr.* Gyógypedagógia és középiskola (Pedagógiai, Pszichológiai Könyvtár. 1 szám.) 1911.

A középfokon a tényleges tanórák számát a minimumra redukáltuk (heti 16—21). A foglalkozási órák száma — mindig arra kell gondolunk, hogy internátusi iskoláról van szó — pedig heti 19 - 23 közt váltakozik.

A rendes középiskolai tanulók számára előírt anyagot az intézet növendékei négy tanfolyamban végzik el.

A módszeres eljárások e középfokú iskolában is ugyanazon az elven alapulnak, mint az elemi fokozaton és ép azért nem bocsájtjuk itt újabb ismertetésükbe. Csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy ez az *első latin nélküli középiskola* hazánkban.

Könyv nélkül keveset tanultatunk s azt a keveset is, amit kívülről tanulnak, önként, maguk akaratából sajátítják el. Ha valamelyik költemény megtetszik a gyermekeknek, ösztökölés nélkül is megtanulják. Megállapíthatjuk, hogy több ilyen költeményt sikerült növendékeinkkel megkedveltetnünk.

Az egyes tantárgyakban való előmenetelre nem akarok részletesen kitérni. A fiúk mindenben megállották a helyüket. Az egyik tanuló magyar dolgozatai messze túlszárnyalják a vele egykorúak hasonló írásbeli dolgozatait. Elevenségük, éles megfigyelőképességük s közvetlen voltak érdekes olvasmánnyá teszi valamennyit.

A számtan tanítása épenséggel nem okozott akkora nehézségeket, mint ahogy várni lehetett volna. A történelmet, földrajzot s a nyelveket is könnyen tanulták növendékeink. Igaz, hogy a politikai és fizikai földrajz éles határait ledöntöttük, mert bajos egyiket a másik nélkül elképzelni. Azzal a helytelen padagógiai elvvel is szakítottunk, hogy a növénytant nyáron, az állattant télen tanítsuk, mintha növény és állat nem tartoznék szorosán együvé s egyik a másik nélkül legalább is el tudna lenni.¹⁾

A földrajzi, természettani, mértani órák egyikét-másikát ipartelepek, gyárak, intézetek, múzeumok látogatásával s ott tartott magyarázatokkal pótoltuk.

992 óra közül a szabadban tartottunk meg 238 órát (kbl. 25%). A szabadban való fesztelen mozgás közelebb hozza a diákot nevelőjével.

¹⁾ *Hermann Lietz* : Deutsches Land-Leipzig, Erziehungsheime. 1908.

A tanulók tanárjukkal szemben nyíltak, őszinték. Őszinteségük ép lelkiállapotuk kifürkésése miatt igen fontos a pedagógus szemében. S a nyíltságot azzal oltjuk beléjük, hogy megengedjük nekik ezt, hogy — titkaik legyenek. A napló és a levelezés mindenkinek magánügye. De — s ez érdekes — senki sem tartja titokban sem naplóját, sem leveleit s alig van napló, melyet írója meg ne mutatott volna tanárjának s alig van levél, melyet a «prefektus urak» (a felügyelő tanító) fel ne olvasnának, avagy vele át ne nézetnének. Ha nem értenek valamit, megkérdik. Ha valamely tárgy untatja őket, megmondják, hogy beszéljünk másról. Ha probléma szöget üt a fejükbe, meghányják-vetik tanárjukkal. A hallottakat nem adják vissza szóról-szóra, mint a híres *iskolai visszhangok*, hanem a maguk módja szerint számolnak be a tanultakról.

A növendékek száma a középfokon 6, az elemiben 4 volt, Vizsgálatra bocsájtottunk 7 tanulót, kik közül egy kivételével, (az is pótvizsgálatot tett) valamennyi sikeresen vizsgázott le.¹⁾

VIII.

Iskolánk harmadik tagozata a *továbbképző* tanfolyam, mely két részre oszlik. E tanfolyamon csak azok vesznek részt, kik

a) az intézetben a polgári iskolai vizsgálatot kiváló eredménnyel tették le s a tanári kar véleménye alapján tanulmányaikat folytathatják,

b) akik a nyilvános gimnáziumban vagy reáliskolában idegességük vagy egyéb lelki abnormitásuk miatt nem voltak megtarthatók.

A továbbképző tanfolyam tanterve azonos a gimnáziuméval, illetve a reáliskoláéval. Azonos, mert a növendékeknek ezekben a nyilvános iskolákban kell levizsgáznioik.

A tananyag feldolgozása a növendékek munkaképességéhez alkalmazkodva történik, vagyis az egy-egy osztály elvégzésére szükséges idő egy évnél hosszabb idő tartamra is terjedhet, s vizsgálatra a növendék csak akkor bocsátandó, ha egyéniesítő oktatás mellett a megfelelő osztály tananyagában teljesen járatos.

¹⁾ Most három év múlva a középiskolának 20, az eleminek 5 tanulója van.

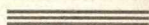
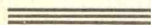
Vasárnaponként, midőn növendékeinket hozzátartozóik meglátogatják, szoktuk a szülőkkel a gyermekek apróbb-cseprőbb bajait megbeszélni; meghallgatjuk kívánságaikat s e közös megbeszélés nem egyszer termékeny gondolatok szülője lőn.

Nem akarjuk állítani, hogy intézetünk tökéletes munkát végzett. Az első év a kísérlet, az akadályok leküzdésének az éve. De nyugodt lélekkel állítjuk, hogy munkánkban igen komoly törekvés s az ügy iránt való nagy szeretet vezérelt mindvégig.

Nem fölforgató, elszédítő ötleteket valósít meg az idegesek intézete, hanem megalkotja a nagy pedagógusok ideálját, a jövő iskoláját. Az, amit *Meumann*, *Gurlitt*, *Ranschburg* s a nevelés tudomány számos lelkes híve hirdet, az első ízben hazánkban valósul meg.

Igaz, hogy mikor ez az iskola a budai hegyek egyik csendes kis zugában, a Csörsz-utcában megnyílt, az állam nem az egészségesekre gondolt, hanem azokra, kik az egészség és betegség határán állanak. A ma iskolája, mely nekünk ezeket a kis idegeseket adja, legjobban követeli a jövő iskoláját. A jövő iskoláját, mely csak egy célt lát: a gyermek testi és szellemi egészségének megóvását, fejlődését.

Ez az iskola nem a tanítóké s nem a tantárgyaké lesz, hanem a gyermekeké!

A gyermek az iskolázás első évében.

Irta: Szász Irén, el. isk. igazgató Budapesten.

Harmadik s befejező közlemény.

5. A növéssel egybefüggő körülmények egybevetése.

A testmagasságnak következetes összefüggése a további növekedéssel nyilván kitűnik, ha *hasonló életkorú* gyermekeknek az adatait osztjuk csoportokba a testmagasságuk szempontjából. Lássuk először az első korosztályhoz tartozók csoportjait. (23. és 24. táblázat.)

Első korosztályú fiúk			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	58 33 ⁰ / ₀	—	14·29 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	16·67 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	57·14 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbab nőttek .	25·— ⁰ / ₀	—	28·57 ⁰ / ₀

Első korosztályú fiúk			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
A gyermekek 1 évi átlagos növése. .	5·5 ‰	6 ‰	6·143 ‰

Látnivaló, hogy az első korosztályba tartozó fiúk közül *a kistermetűek legkevesebbet, a magas termetűek legnagyobbat, a középmagasak pedig éppen közepesen nőttek.*

A kistermetű és középmagas gyermekek egyévi növekedése között nagyobb a különbség, mint a középmagas és nagy gyermekek növése között. Ennek a magyarázata alig-

hanem az lesz, hogy az első korosztályú magastermetű gyermekek koruknál fogva többnyire csak kevéssé (átlag 4·5 $\%_m$ -rel) haladják meg a középmagasságot; ellenben a kicsinyek mértékszámá nagyrészt jobban alatta marad a közép-számnak. (Átlag 6 $\%_m$ -rel.)

A 25. és 26. táblázat a második korosztályba tartozók adatait foglalja magában.

Második korosztályú fiuk			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	33·33 $\%$	22·22 $\%$	—
Az átlagnak megfelelően nőttek .	33·33 $\%$	44·45 $\%$	50 $\%$
Az átlagnál nagyobbab nőttek .	33·33 $\%$	33·33 $\%$	50 $\%$

Második korosztályú fiuk			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
A gyermekek 1 évi növése	5·917 $\%_m$	6·111 $\%_m$	6·583 $\%_m$

A kistermetű gyermekek mindkét táblázat szerint éppen átlagosan nőttek. Megemlíthető, hogy a második korosztályú kistermetűek átlagos növése hasonló az első korosztályú középmagasak növésehez, a második korosztályú középmagasaké pedig az első korosztályú nagyokéhoz.

A második korosztályú középmagasak az átlagnál jobban nőttek. Szembeszökő a magastermetűek nagy gyarapodása. Ezek között egy sincs, aki az átlagnál kevesebbet nőtt volna.

Ebben a csoportban a magastermetűek jobban meghaladják a középmagasakat, mint a középmagasak a kicsinyeket.

A harmadik korosztályba tartozók adatait csoportosítja a 27. és 28. táblázat.

Harmadik korosztályú fiúk			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	44·45 ⁰ / ₀	50·— ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	33·33 ⁰ / ₀	37·50 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbab nőttek .	22 22 ⁰ / ₀	12·50 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀

Harmadik korosztályú fiúk			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
A gyermekek 1 évi növése	5·722 ‰	5·563 ‰	6·250 ‰

A harmadik korosztályba tartozók között is a magas-termetűek nőttek legnagyobbat. Ezek elhagyják a 2. korosztályú középmagasakat. A középmagasak azonban kevesebbet nőttek, mint a kicsinyek. Lehetséges, hogy az adatok csekély számán mulik ez; de lehetséges, hogy az életkor erős hatása mellett ellentétes hatás nem tud érvényesülni.

Valamennyi csoportot összehasonlítva azt látjuk, hogy legtöbbet nőttek a második korosztályhoz tartozó és az iskolába lépés idején az átlagos magasságot meghaladó fiúk. Ezek átlagos növekedése 6·583 ‰.

Legkevesebbet nőttek az első korosztályú, kis termetű, tehát a kicsik közt is legkisebb — és a harmadik korosztályú középmagas fiúk. Ezek átlagos növekedése 5·50, illetőleg 5·56 ‰. Mindjárt utánuk következnek a harmadik korosztályú kicsinyek, kiknek átlagos növése 5·72 ‰.

A második korosztály növekedése minden csoportban a legnagyobb.

A nagyok minden korosztályban, még a harmadikban is, többet nőttek 6 ‰-nél.

A kicsinyek minden korosztályban, még a másodikban is, kevesebbet nőttek 6 ‰-nél.

A középmagasak csak a harmadik korosztályban nőttek 6 ‰-nél kevesebbet.

A szorosabban vett átlagos növést 5·9 ‰-t, a kistermetűek közül csak a második korosztályúak érik el, a közép-magasak közül pedig csak a harmadik korosztályúak nem érik el. A nagyok növése mindhárom korosztályban meghaladja az átlagot.

Az első korosztályúak közül csak a kicsinyek csoportja nem éri el az átlagos növést, a közép-magasak és nagyok meghaladják. A második korosztályban a kicsinyek elérik, a többiek meghaladják. A harmadik korosztályban sem a kicsinyek, sem a közép-magasak nem érik el, a nagyok meghaladják.

Altalában úgy látszik, hogy a már meglévő testmagas-ságnak összefüggése a további növekedéssel erősebb, mint a gyermekek közt fennálló korkülönbségnek a növéstre való hatása.

Az alábbi összehasonlító táblázatok is ezt mutatják. (29. és 30. táblázat.)

	Második korosztályú kistermetű fiúk	Harmadik korosztályú magas-termetű fiúk
Az átlagnál kevesebbet nőttek	33·33‰	25‰
Az átlagnak megfelelően nőttek	33·33‰	25‰
Az átlagnál nagyobb-nőttek	33·33‰	50‰

	Második korosztályú kistermetű fiúk	Harmadik korosztályú magas-termetű fiúk
A gyermekek 1 évi növése	5·917 ‰	6·250 ‰

A 29. és 30. táblázat első csoportjában (2. korosztályú kistermetűek) a kor legjobban kedvez a további növésnek, de a már meglévő testmagasság legkevésbé. A második csoportban (3. korosztályú magas termetűek) fordítva áll a dolog. Ott a már meglévő testmagasság legjobb előfeltétele a további növekedésnek, a kor azonban legkevésbé kedvez neki. *Azt látjuk, hogy a második csoport jobban nőtt, mint az első.*

Lássuk most a leányokra vonatkozó adatoknak csoportosítását az életkor és a már meglévő testmagasság szempontjából. Először a kicsinyeknek adatait osztályozzuk. (31. és 32. táblázat.)

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot el nem érő leányok			
	első korosztályúak	második korosztályúak	harmadik korosztályúak
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	50 ⁰ / ₀	52·94 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	50 ⁰ / ₀	29·41 ⁰ / ₀	33·33 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbát nőttek .	—	17·65 ⁰ / ₀	16·67 ⁰ / ₀

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot el nem érő leányok			
	első korosztályúak	második korosztályúak	harmadik korosztályúak
A gyermekek 1 évi átlagos növése .	5 ‰ _m	5·324 ‰ _m	5·50 ‰ _m

Az első korosztályba tartozó kicsinyek száma mindössze kettő, s így a rájuk vonatkozó adatoknak jelentőséget nem tulajdoíthatunk.

A harmadik korosztály növekedése a 31. táblázat szerint körülbelül olyan, mint a másodiké; a 32. táblázat szerint még nagyobb. Ám a harmadik korosztályúak testmagassága természetszerűleg kevésbé (átlag 3·6 ‰_m-rel) marad mögötte

a középmagasságnak, mint a második korosztályuaké. (Ezek átlagos elmaradása 5 ‰.) Mint a kistermetű fiúknál, itt is azt tapasztaljuk, hogy *a korkülönbség hatása nem tud érvényesülni a már meglevő testmagassággal szemben.*¹⁾

Már fennebb kifejtett okból legnagyobb jelentőséget az átlagos magasságuakra vonatkozó adatoknak tulajdoníthatunk. (33. és 34. táblázat.)

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot éppen elérő leányok			
	első korosztályúak	második korosztályúak	harmadik korosztályúak
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	50 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	16·67 ⁰ / ₀	12·50 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbbat nőttek .	33·33 ⁰ / ₀	62·50 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀

Az iskolába lépés idején éppen átlagos magasságú leányok			
	első korosztályúak	második korosztályúak	harmadik korosztályúak
A gyermekek 1 évi átlagos növése .	5·833 ‰ _m	6·375 ‰ _m	5·50 ‰ _m

A közép magasak csoportjában a fenti táblázatok szerint *a harmadik korosztályúak a legkevesebbet, a második korosztályúak a legtöbbet nőttek.*²⁾

Az átlagos magasságot meghaladó leányok adatait foglalja magában a 35. és 36. táblázat.

¹⁾ Meg kell azonban jegyezni, hogy a fiúk adatai csak az első korosztályra nézve mutatták ezt, ellenben a leányoknál a növéstre hajlamosabb második korosztályban is tapasztaljuk.

²⁾ Amíg a fiúknál a harmadik korosztály maradt el erősen az első mögött, itt ellenkezőleg az első marad el nagyobb mértékben a második mögött.

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot meghaladó leányok			
	első korosztályúak	második korosztályúak	harmadik korosztályúak
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	25 ⁰ / ₀	12·50 ⁰ / ₀	35·29 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	25 ⁰ / ₀	62·50 ⁰ / ₀	52·94 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbab nőttek .	50 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀	11·77 ⁰ / ₀

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot meghaladó leányok			
	első korosztályúak	második korosztályúak	harmadik korosztályúak
A gyermekek 1 évi növése	6·166 $\frac{\text{cm}}{\text{m}}$	6·125 $\frac{\text{cm}}{\text{m}}$	5·706 $\frac{\text{cm}}{\text{m}}$

E táblázatok szerint a harmadik korosztály növekedése feltűnően csekély. Pedig ez a csoport átlag több mint 4 $\frac{\text{cm}}{\text{m}}$ -rel haladja meg az átlagos magasságot, míg a második korosztály csoportja csak 3·25 $\frac{\text{cm}}{\text{m}}$ -rel és az első korosztályé csak 2·75 $\frac{\text{cm}}{\text{m}}$ -rel. A növésnek nem kedvező életkor mellett tehát az egyéni növesi hajlam nem tud érvényesülni.

A 35. táblázat szerint az első korosztály előnyben van a második fölött, de a 36. táblázat szerint a kettő között nem igen van különbség. Ennek az összehasonlításnak jelentőségét csökkenti az első korosztályhoz tartozóknak csekély száma.

A következőkben a rendelkezésünkre álló adatokat a testmagasság szempontjából fogjuk vizsgálni. E végből a hasonló korú leányok adatait osztjuk csoportokba. Lássuk először is az első korosztályúak csoportjait. (37. és 38. táblázat.)

Első korosztályú leányok			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	50 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	50 ⁰ / ₀	16·67 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbbat nőttek .	—	33·33 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀

Első korosztályú leányok			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
A gyermekek 1 évi átlagos növése .	5 ‰	5·833 ‰	6·166 ‰

Kevés ugyan az első korosztályúak csoportjában a rendelkezésünkre álló adat, de ez a kevés is azt mutatja, hogy a *kicsinyek kevesebbet nőttek, mint a nagyok*. A kistermetűek a középmagasak mögött jobban elmaradnak, mint a középmagasak a magastermetűek mögött. Ugyanezt láttuk a fiuknál is és a valószínű magyarázatot már ott megtaláltuk. A következő táblázatok a második korosztályú leányokra vonatkoznak. (39. és 40. táblázat.)

Második korosztályú leányok			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	52·94 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀	12·50 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	29·41 ⁰ / ₀	12·50 ⁰ / ₀	62·50 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbbat nőttek .	17·65 ⁰ / ₀	62·50 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀

Második korosztályú leányok			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
A gyermekek 1 évi átlagos növése .	5·324 ‰	6·375 ‰	6·125 ‰

A kicsinyek tehát ebben a korosztályban is a legkevesebbet nőttek. Feltűnő azonban, hogy a középmagasak még többet nőttek, mint a nagyok. A középmagasak nagy része ugyanis az átlagnál többet nőtt, a magastermetűek nagyrésze pedig éppen átlagosan nőtt. Ez nem vág össze az eddigi megállapításokkal, de annyi ellenkező tapasztalás mellett bizvást tekinthetjük véletlennek. A fiúknál a második korosztályú kistermetűek növése csaknem utolérte az első korosztályú középmagasakét. A lányoknál jóval mögötte marad.¹⁾

A harmadik korosztályú leányokra vonatkozik a 41. és 42. táblázat.

Harmadik korosztályú leányok			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	50 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀	35·29 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	33·33 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀	52·94 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbabban nőttek .	16·67 ⁰ / ₀	25 ⁰ / ₀	11·77 ⁰ / ₀

Harmadik korosztályú leányok			
	kis- termetűek	középmagasak	magas- termetűek
A gyermekek 1 évi növése	5·50 ‰	5·50 ‰	5·706 ‰

¹⁾ A fiúknál a második korosztályú középmagasak növése hasonló volt az első korosztályú nagyokéhoz. A lányoknál az előbbieket túlszárnyalják az utóbbiakat.

A harmadik korosztályú leányok között a legnagyobbak nőttek a legjobban; mindazonáltal ezek növése nem éri el a második korosztályú középmagasak növést, — (a fiúknál meg is haladja) — sőt még az első korosztályú középmagasakét sem. A középmagasak a 42. táblázat szerint nem nőttek jobban, mint a kicsinyek; a 40. táblázat szerint is csak alig jobban. Ezt a középmagasaknak ebben a csoportban való csekély száma eléggé érthetővé teszi. Mindamellett meg kell jegyezni, hogy a harmadik korosztályban a közép-magas fiúk szintén nem nőttek többet, mint a kicsik.

Valamennyi csoport adatait megvizsgálva és összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a leányok között *legtöbbet a második korosztályhoz tartozó* és az iskolába lépés idején közép-magasságú lányok nőttek. Nagyot nőttek még, 6 cm.-nél többet, *a második korosztályú nagyok és az első korosztályú nagyok.*

Legkevesebbet nőttek az első korosztályhoz tartozó kistermetű leányok. Keveset nőttek még, 5—5.5 cm.-t a második korosztályhoz tartozó kicsik és a harmadik korosztályhoz tartozó kicsik és közép-magasak.

A nagyok csak a harmadik korosztályban nőttek kevesebbet 6 cm.-nél.

A kicsik minden korosztályban kevesebbet nőttek 6 cm.-nél.

A közép-magasak csak a második korosztályban nőttek többet 6 cm.-nél.

A szorosabban vett átlagos növést, 5.7 cm.-t, a kicsinyek közül *egyetlen korosztály sem éri el.* A közép-magasak közül *csak a harmadik korosztály nem éri el,* a többi meg is haladja. A nagyok közül *a harmadik csak éppen eléri, a többi meghaladja.*

Az első és második korosztályiak közül csak a kicsik nem érik el az 5.7 cm.-nyi növést, *a többiek meg is haladják. A harmadik korosztályban csak a nagyok érik el.*

Végzetül álljon itt a 43. és 44. táblázat, amelynek segítségével összehasonlíthatjuk a gyermekek között fennálló *korülönbségnek* a további növéstre való *hatását* és azon *összefüggésnek erejét,* amely a már meglevő testmagasság és a további növekedés között fennáll.

	Második korosztályú kistermetű leányok	Harmadik korosz- tályú magastermetű leányok
Az átlagnál keve- sebbet nőttek . .	52·94 ⁰ / ₁₀₀	35·29 ⁰ / ₁₀₀
Az átlagnak meg- felelően nőttek .	29·41 ⁰ / ₁₀₀	52·94 ⁰ / ₁₀₀
Az átlagnál na- gyobbát nőttek .	17·65 ⁰ / ₁₀₀	11·77 ⁰ / ₁₀₀

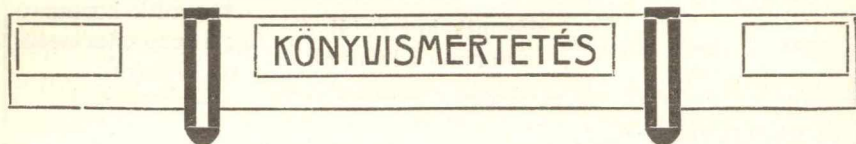
	Második korosztályú kistermetű leányok	Harmadik korosz- tályú magastermetű leányok
A gyermekek egy évi növekedése .	5·324 ‰	5·706 ‰

A második korosztályú kistermetű leányok kevesebbet nőttek, mint a harmadik korosztályú magas termetűek. Előbbiek abban a korban vannak, amely a növésnek legjobban kedvez, de a már meglevő testmagasságuk azt mutatja, hogy egyénileg legkevesébbé hajlamosak a növésre. Az utóbbiak életkora a növésnek legkevesébbé kedvez, de egyénileg legnagyobb hajlamuk van a növésre. Minthogy ezek többet nőttek, azt látjuk, hogy ez a növési hajlam a leányoknál is jobban érvényesül, mint a gyermekek közti korkülönbségnek a hatása.

Összehasonlítva a hasonló korú és magasságú fiúk és leányok növése átlagszámait, a következőket látjuk: a kismövésű leányok minden korosztályban kevesebbet nőttek, mint a kismövésű fiúk. A közép magasak a második korosztályban túlszárnyalják a fiúkat, a harmadikban körülbelül eléri. A nagymövésű leányok az első korosztályt kivéve mindenütt elmaradnak a fiúk mögött. Ha ebből azt látjuk, hogy a fiúk általában jobban nőttek, mint a leányok, nem szabad szem előtt téveszteniünk, hogy a leányok átlagos magassága az iskolába lépés idején kisebb, mint a fiúké. Tehát az ugyanazon csoportba (kicsik, közép magasak vagy nagyok

csoportjába) tartozó gyermekek közül a leányok minden esetben természetszerűleg kisebbek, mint a fiúk. Ez megmagyarázza a két nemnek egész évi növekedési átlagszáma között való különbséget. (Lásd a 3. táblázatot.)

A különböző években sem nőttek a gyermekek egészen egyformán. Az időjárás különfélesége okozhatja ezen eltéréseket. Az időjárás hatását érdemlegesen kimutatni csak a gyermekek évszakonkénti fejlődésének megfigyelésénél lehetséges s azért azokat majd az évszakonkénti fejlődés részletes feldolgozásánál tárgyaljuk.

Gyermekirodalom.

Rovatvezető: **Nógrády László dr.**

I.

Régi vágya minden gyermektanulmányozónak az, hogy a gyermek kezébe olyan képeskönyvet adjunk, amely igazán művészi nivón áll. Tagadhatatlan, hogy sok a képes gyermekkönyv, de kevés az igazán művészi lélekkel megrajzolt. A legtöbben azt hiszik ma is, hogy a gyermeknek minden jó, a gyermeket minden elszórakoztatja, a gyermek ugysem keresi a művészt a képekben. Az bizonyos, hogy a gyermek sok mindenfélén el tud szórakozni, az is igaz, hogy a gyermek a művészi kompozíciót nem a kritikus szemével nézi. Mindez azonban még nem ok arra, hogy minden silányságot a gyermek kezébe adjunk. A gyermek műizlését nevelni, a szép megértését lelkében fejleszteni kell; arra kell a gyermeket szoktatni, hogy a szépet megértse, az igazán szépet megkedvelje s majd később értékelni is tudja s bele tudjon merülni a szép esztétikai élvezetébe. A gyermek lelkébe a művészi kép hatásai épügy belevésődnek, mint az ábécé betűi, mint a mese fordulatai, mint az elbeszélések szereplő alakjai. A jó könyveken nevelt gyermek lelke egészen más izlésű lesz, mint azé, akinek ebben soha része nem volt s így egészen más lesz annak a gyermeknek az izlése is, aki művészi képek látásán nevelődik fel.

Az általunk óhajtott irányt szolgálja a Kéve művészegyesület egyik művészenek, *Mihályi Rezsőnek* könyve, ki „*Bariék kalandjai*” címen egy igen szép illusztrált könyvet adott ki. Illusztrált könyve azért is érdekes, mert ő az első, ki népművészetünk motívumainak alkalmazásával igyekszik a gyermek lelkét ezen nemzeti kincsünk iránt fogékonnyá tenni. Népművészetünk színeit szerencsés izléssel alkalmazza és a népművészeti motívumok szellemes variálásával a magyar dekoratív művészet iránt fogékonyságot kelt a gyermek lelkében. A Mihályi Rezső könyvében ezt emeljük ki s örömmel ajánljuk könyvét a szülők figyelmébe. Szép könyv ez, melyet a gyermekek kedves örömmel fognak át- meg átlapozni. A könyv ára, tekintve az elsőrangú kiállítást, nem is drága, 2 K 40 fillér.

II.

A jó könyvek nyomán egy nagyon jó könyvről akarok szólni s ez a *B. Bültner Lina* „*Az ősi földért*” című könyve (megjelent a Szt.-István Társulat kiadásában). A jeles író könyve az igazán fehér könyvek közé tartozik. Ha (ifjusági olvasmányról lévén szó) ezt hangsúlyozom, azért teszem, mert ezzel a könyv nemes tendenciáját akarom kiemelni. A hazafias és vallásos érzés erejét tünteti fel a könyv írója egy kedvesen s érdekesen megkomponált mese keretében. A mese szereplői jóformán mind gyermekek és ezt helyesnek tartom, mert a morális igazság ezek után könnyebben talál utat a gyermeklélekbe mintha felnőttek volnának a történet hősei. Így oly természetes a történet s oly igaz, mint maga az élet. E szépen megírt könyv megérdemli, hogy sokan olvassák a gyermekek közül.

Ugyancsak a Szt.-István Társulat kiadásában jelent meg *Andor József* „*Nagy Lajos magyar király*” című könyve is (ára 4 korona kötve). Andor a nagy király életét meséli el tanulságos korrajz keretében. Az író megbecsüli a gyermeket s a mult alapos ismeretével írja meg könyvét. Frater Cyprianus, mint szemtanú, beszél el a történetet, ez a forma megengedi azt, hogy a gyermekléleknek megfelelő közvetlenséggel meséljen el hiteles nagy történeti eseményeken kívül olyanokat is az író, melyekből az egész kor képét összeállíthatja a gyermek.

Károly Ignác „*Igazi élet*” című könyvét is a jó könyvek közé kell soroznom (megjelent a Szt.-István társulat kiadásában, ára 3 K 60 f.) A serdültebb gyermekeknek van szánva s a gyermeklélek egyes hibáit foglalja tanulságos kis mesék keretébe. Amint az író elmondja, élvezhetővé válik a gyermekek előtt is nem egy olyan kérdés s nem egy olyan morális tanulságot szerez meg, melyet értekező, száraz formában el sem olvasott volna. A szerzőnek egészséges humora is segít az előadásban.

A Lampel—Franklin kiadásában megjelent könyvek közül kettőt akarok kiemelni. Az egyik *Rákosi Viktor* „*A bécsi diákok*“, a másik *Laurie* „*A délafrikai aranykeresők*“ című könyve. Rákosi a szabadságharc idejéből mondja el a bécsi diákok érdekes történetét. A történet, anélkül, hogy izgató volna, érdekfeszítő mégis. Kicsi és nagyobb gyermek egyformán olvashatja, egyformán gyönyörködni fog a történetben s meg fogja érteni.

Szövevényesebb már a meséje s csak nagyobbaknak való a Laurie könyve. Sok kedves és tanulságos epizód tarkítja a Verne-stílusú könyvet, mely bár hosszú lélekzetű (325 lap), még sem unalmas.

III.

Uj kiadásban jelent meg képekkel az angol *Montgomery* „*Gyermeksziv rejtelmek*“ című könyve (fordította *Rauschmann Cecil*). Csak nagyobb gyermeknek ajánlható olvasása, mert a mese nem egyszerű, áttetsző. Sok epizód tarkítja s kissé nehézkes folyású ugy a stílus, mint a mese. Az író kitűnő gyermekmegfigyelő s ez a könyv gyermektanulmányi szempontból is értékes.

Benedek Elek „*Nagy magyarok élete*“ közös címen egy egész sor könyvet írt történelmünk s irodalmunk nagy alakjairól. Az író nem felejt el, hogy gyermekeknek ír. E tanulságosan és szépen megírt könyvekből sokat tanulhat a gyermek. Örvendünk azon, hogy a gyermekirodalomban minél több az olyan könyv, mely bár tudományos tárgyat ölel fel, mégis a gyermekléleknek megfelelően van írva s szívesen olvashatja a gyermek is. Az efajta legjobban megírt könyvek közé kell sorozni a Benedek „*Nagy magyarok élete*“ könyvsorozatát is, mely az Athenaeum kiadásában jelent meg s kötetenkint 1 K 50 fillér.

A jó könyvek sorába tartozik *Benedek Elek* „*Kis könyvtára*“ is. A kicsiknek való, akik még alig vannak túl az ábécés könyvön. A kis könyvtár bőven gondoskodik arról, hogy olvasói sokféle oldalú érdeklődése kielégítést nyerjen. Történeti tárgyú mesék s elbeszélések váltakoznak a tündérmesékkal s tanulságos ismertetésekkel. A kis könyvtár sorából kiemeljük *Gaal Mózesné* «*Az erdőben*», *Benedek Elek* «*A székely lakodalom*», *Krúdy Gyula* «*Utazás a Tiszán*», *Lampérth Géza* «*Rákóczi lobogója*», *Havas István* «*A beszélő csipke*», *Jakab Miklós* «*Erdélyi szász népmesék*», *Móricz Zsigmond* «*A sasfia meg a sasfióka*» című könyvecskéit. (Egy-egy kötetke 60 fillér.)

Kedves könyv a *Radó Antal* átdolgozásában «*Tuskó Matyi kalandjai szárazon és vizen*» címen megjelent könyv is, melynek eredetijét *Collodi* (Pinocchio) írta. A pompás humor, mely bearanyozza az egész könyvet, a sok tréfa s kaland, melyek közül nem egy maradáno értékű morális tanuságot rejt nemcsak a gyermekek, de a felnőttek számára is, a

gyermekkönyvtárak legajánlhatóbb könyvévé teszi ezt a képekkel is bőven illusztrált könyvet.

Spyri Johanna után sikerült átdolgozásnak tartjuk *Kőrösi* Henrik «*Bözsike*» című könyvét is, mely különösen a leányoknak ajánlható. (Mindkét könyv a Lampel R. könyvkereskedésének kiadása.)

A Gyermektanulmányi Társaság könyvkiadó vállalata.

A Gyermektanulmányi Társaság könyvkiadó vállalatot indít meg. Azt hisszük, hogy a gyermektanulmányozás minden barátja örömmel veszi ezt tudomásul. Az ok, mely ezen vállalat megindítását szükségessé tette, oly világos mindazok előtt, kik érdeklődnek a század legnagyobb problémája, a gyermek iránt, hogy bővebben magyarázni sem kell. A gyermektanulmányozásnak már nagy és számottevő irodalma van; a nyugati művelt nemzetek könyvpiacán nem egy nagyjelentőségű könyv jelent meg már a gyermeket illető kérdésekről. S míg amott minden év meghozza a művelt emberek, a szülők s iskola emberei részére a maga értékes és bő könyvtermését a gyermektanulmányozás terén, addig mi magyarok még nagyon keveset mutathatunk fel. És nincs is reményünk arra, hogy e tekintetben változni fognak viszonyaink. A Gyermektanulmányi Társaságnak kellett tehát kezébe venni az ügyet. S bármily nagy áldozattal jár is könyvkiadó vállalatunk megindítása, úgy gondolkodtunk, hogy e munkát végeznünk kell.

Ha el nem akarunk maradni, ha azt akarjuk, hogy a gyermektanulmányozás eszméje mind szélesebb körben terjedjen, ha célunknak megfelelően a gyermek iránt az érdeklődést ébrentartani s a gyermek megismerését mind mélyebbé akarjuk tenni, akkor a gyermektanulmányozás kiváló termékeivel is meg kell ismertetnünk a társadalmat.

Kiadandó könyveinkkel erősebb kapcsolatot akarunk teremteni a társadalom s társaságunk között. Azt akarjuk, hogy ami a gyermektanulmányozás terén a gyermekre tudományos és szociális szempontból hasznos és értékes az idegen irodalmakban megjelent, azt lefordítva átadjuk közönségünknek és hogy lehetővé tegyünk a magyar gyermektanulmányozóknak azt, hogy munkásságuk értékes eredményei könyv-alakban is napvilágot láthassanak.

A gyermek immár nemcsak tudományos, de társadalmi probléma is; ott van a század érdeklődésének központjában. A gyermek iránt fokozott mértékben érdeklődik a pszichológus, a szociológus, az orvos, az iskola embere, a bíró, a szülő, mert a gyermektanulmányozás annyi újat fedezett fel, annyi új ismeretet halmozott össze, hogy tőle elzárkózni nem lehet s valamennyien érzik, hogy a gyermek egész élete irányításának az élet minden terén, úgy a társadalomban, mint a szülői házban s iskolában a gyermektanulmányozás eredményeinek figyelembevételével kell történni.

A tudománynak és társadalomnak egyaránt szolgálni akarunk s hogy a kettős célt elérhessük, gondunk lesz arra, hogy vállalatunkban oly könyvek jelenjenek meg, melyek a tudomány s a társadalom igényeit is ki fogják elégíteni.

Ezen munkánkhöz kérjük a gyermek iránt érdeklődők támogatását. A vállalat vezetésével s kiadványaink szerkesztésével a Gyermektanulmányi Társaság *Nógrády László dr.-t*, az adatgyűjtő osztály elnökét, szépirodalmi és gyermektanulmányi író-t bizta meg. Vállalatunk első könyvsorozatának jegyzéke legközelebb megjelenik.

Megjelent könyvek. A Radó Antal szerkesztésében megjelenő Magyar Könyvtárból megjelentek: *A páduai hercegnő* XVI. sz. tragédia, írója *Wilde Oszkár*, fordította Kosztolányi Dezső; *Nietzsche-Aforismák*, fordította Schöpflin Aladár; *Kegel Miksa Lassale Ferdinand élete*, fordította Zoltán Vilmos; *Beöthy Zsolt írói arcképek*: Gyöngyösi István, Orczy Lőrinc, Szász Károly, Kovács Pál. Ugyanezen vállalatban jelent meg Ábrányi Emil fordításában *Ibsen* egyik legdrámaibb hatású színműve, a *«Solnes építőmester»*, továbbá Kozma Andor fordításában a német líra fenséges remekműve, Schiller *«Harang»*-ja, elsőrendű írói munka a Grazia Deledda *«Varázs alatt»* című elbeszélése is, melyet Balla Ignác fordított le. (Egy-egy füzet ára 30 fillér).

Az iskolák és tanulók orvosi vizsgálata.

(*«Medical examination of schools and scholars»*.)¹

(Harmadik közlemény.)

Ismerteti **Edelmann Menyhért dr.**, gyermekmenhelyi igazgató-főorvos
Nagyváradon.

IV. A középiskolákat látogató fiúk orvosi vizsgálata.

E fejezetnek szerzője *Dukes* iskolaorvos.

Figyelemreméltó, amit szerző e fejezet bevezetésében mond. Nemzetünk, úgymond, nagy előhaladást mutat az ifjuság szellemének modern nevelésében, kifejlesztésében; agyvelejének fejlesztésében úgyszólván túlzásba ment, de megfeledezett a gyermekek

¹) London: P. S. King and Son, Orchard House Westminster, S. W. 1910. *A mű tartalmát nagy fontosságánál s gyakorlati értékénél fogva terjedelmes kivonatban közöljük,*

jólétéről, arról, hogy szellemileg és testileg egyaránt kifejlődhessenek. Az egyoldalú agyfejlesztésnek ez a munkája csak káros lehet. Az egész test fejlesztése kívánatos, erre fordítsunk gondot, amíg nem késő, míg képezhetősége megkönnyíti törekvéseinket. Szerző már 1899-ben a Rugby-iskola vezetőségének felkérésére utasítást dolgozott ki az iskolákba belépő fiuk orvosi vizsgálatára vonatkozólag. Ez volt az első enmü iskola Angliában, ahol ily vizsgálatot végeztek. S ma, aránylag rövid idő után, ez az általános gyakorlat Anglia összes elemi iskoláiban. A londoni iskolaegészségügyi kongresszuson már ezer gyermek fizikai vizsgálatáról számolt be s az eredmény minden nevelőt és szülőt meggyőzhetett a vizsgálat szükségességéről.

Szerinte az iskoláktól elvárható, hogy egyetlen fiu, gyermek se hagyja el az iskolát testében, lelkében, jellemében megkárosítva, sőt hogy az iskolát látogató vézna gyermekek is megerősödjenek az iskoláztatás évei alatt.

Az iskolásfiuk orvosi vizsgálata a nemzetre nézve elsőrendű fontosságú kérdés, mond a szerző, mert ennek nemcsak a jelen nemzedék látja hasznát egy boldogabb ifjukur áldásaiban, hanem később is, amidőn elérték férfikorukat, munkájuk tökéletesebb lesz. Minden nemzedék testi fejlődése és életerege az előző nemzedék megfelelő testi nevelésétől függ. Csak egészséges és boldog gyermek- és ifjukort követhet munkaképes és erélyes férfikor. Csak ha az iskolákra és tanulóokra kellő gondot fordítunk, fejlődhetnek egyöntetűen a test és lélek, a test és agy.

Már az iskolábalépéskor kell a gyermek szellemi képességeinek vizsgálatával megállapítani, elegendő-e a gyermek képessége, tudása arra, hogy az iskolában haladhasson. Csak így kerülhető el a gyermek túlterhelése. A szervezet vizsgálatával meg azt kell megállapítani, milyen a testalkotása, fejleszthető-e, esetleg mi gátolja fejlődését, mivel növelhető ereje. A testedzést, testgyakorlatot ehhez kell mérni. Minden eszközzel törekedjünk a szellem fejlesztésére a lehetőség határáig, de a szellemi munkát ellensúlyozni kell a testi nevelés alkalmas s a gyermek egyéniségéhez mért módjaival. Eddig a szellemfejlesztés fizikai feltételeit nem vették figyelembe, de a meghonosított orvosi vizsgálat erre nagy gondot fordít.

Amidőn az orvos valamely gyermeket vizsgál, már ismernie kell az előző egészségi állapotára, családjára vonatkozó adatokat, élet- és családi történetét, ismernie kell bizonyos betegségekre való hajlamait is. Nem elegendő e vizsgálatot csak iskolábalépés idején végezni, orvosi vizsgálatra az iskolai élet további folyamán is szükség van. Arról is meg kell győződni, nem válik-e ártalmára a test fejlesztése céljából választott eljárás.

A gyermek változó állapotáról és egyéni sajátosságairól egyes méretek is felvilágosítást adnak. Fontosak a magasság, testsúly s mellkas méretei.

A mellkas körfogatának mérése esetleg előbb elárulhat valamely tüdőbajt, mint a vizsgálatnak más módja. A méretekben való visszamaradás is fontos intőjel.

A nyert adatokból levonható tanulságokat a szülőnek is ismernie kell. Az orvosnak és tanítónak őt támogatnia kell gyermeke kellő felnevelésében.

A tanítót megtanítják arra, hogyan tanítson, de megismertetik vele az egészségtan elemeit is. Ugyanerre vannak utalva a középiskolák tanárai is. Amit elméletben megtanultak, azt az iskolai életben is alkalmazni kell. Nem sokat ér, ha ismeri a friss levegőnek az egészségre való jó hatását, még ha ezt a tanulóval is megismerteti, ha emellett a gyermeknek rosszul szellőztetett teremben kell tanulnia és szűk, levegőtlen szobában hálnia. Nagy gondot kell fordítani a személyes tisztaságra is. Nem nagy hasznát veszi annak sem, ha ismeri az agyműködés fiziológiáját, ha emellett az iskolai órák száma nagy, az alvás ideje rövid. Az sem sokat ér, ha ismerik a testgyakorlatok és kellő üdülés jótékony hatását a jellem fejlődésére, ha az erre fordítandó időt is írásra fordítják vagy ha e testgyakorlatok nem megfelelőek.

A tanítónak ismernie kell a test fiziológiai szükségletét, de ismernie kell a fejlődéssel járó változásokat is, nehogy kórosaknak tartsa azokat.

V. A középiskolákba járó leányok orvosi vizsgálata.

A fejezet írója *Corthorn M. Alice*, az actoni leányiskola orvosa, a londoni női orvosi iskola volt előadója.

A közép és felső osztályokba járó leányok orvosi vizsgálata ép oly fontos, mint az elemi iskolásoké, azonban még nem lett általánossá. A mai tanítási mód több feladatot ró a gyermekre s ezt csak az orvosi vizsgálat alapján előírt testi neveléssel lehet ellensúlyozni. Már 30 év előtt kimondták, hogy a leányoknak is szükségük van rendszeres testgyakorlásra, fizikai nevelésre, amit azonban rendszeres orvosi vizsgálatnak kell megelőznie. E meggyőződés hovatovább mind szélesebb körben vert gyökeret s 1907-ben a londoni II-ik iskolaegészségügyi kongresszuson is hangoztatták.

Szerző, hogy tájékozódhassék, kérdőíveket küldött ily leányiskolák vezetőinek, megkérdezve, történik-e azokban rendszeres orvosi vizsgálat, megvizsgálják-e minden leányt, hányszor, mely

időközökben s e vizsgálatokból mily eljárások származnak? A szétküldött 600 ivre csak 276 iskolából érkezett válasz. Ezekből az tűnt ki, hogy 92 iskolában az orvosi vizsgálatokat rendszeresen végzik, 11-ben rendszertelenül, 19-ben a tornatanítók vizsgálják meg a növendékeket, 154 iskolában a tanulókat nem vizsgálják meg. Számos esetben, ha nem is végeznek rendszeres vizsgálatokat, az orvos tanácsát kérik. Egyes iskolákban a szülők kívánják a vizsgálatot, máshol az abnormisoknak látszó gyermekek vizsgálatát a tanítók kérik. Egyes iskolákban csak a felvételtkor vizsgálják a növendékeket és csak a rendellenességeket mutatókat ismételtlen. Más iskolákban évente, némelyekben kétévenként történnek a vizsgálatok, az iskolák nagy részében az iskoláztatás ideje alatt átlag háromszor. E vizsgálatoknak ellenzői is vannak, azt mondván, hogy jó módu szülők gyermekeit vizsgálni felesleges, azok szükség esetén az orvos tanácsát kikérhetik, másrészt az iskolai vizsgálatok elaltatják a szülők felelősségérzetét s azt is mondják, hogy a megvizsgált leányokat a testi állapotukkal való foglalkozás hiszteriá-sokká teheti. De ez ellenvetések nem állhatnak meg, az iskolai orvosi vizsgálatoknak haszna kétségtelen.

Kimutatták, hogy pl. 449 megvizsgált leány közül 33·7%-nak oly gerincoszlopelferdülése volt, amely kellő időben javítható lett volna. A leányok 70·7%-ának fogsúja volt. Komoly, rendszeres vizsgálatok a szülőket is meggyőzik azoknak szükségességéről. A szülők tudatlansága több kárt okoz, mint hanyagsága s felelősségérzetének hiánya. A vizsgálatoknak hasznát látó szülő gyermekeének jobb megfigyelőjévé válik, másrészt a megvizsgált és figyelmeztetett leány is jobban ügyel magára, a személyes higiénia parancsait inkább követi, inkább el tudja a bajt kerülni és leszokni ártalmas szokásairól. Előző orvosi vizsgálat nélkül a testgyakorlásnak megfelelő módjait sem lehet megválasztani.

Számos iskolavezető kívánatosnak tartja, hogy a leányiskolák növendékeit nőorvos vizsgálja. Ezt a leányok félelme és szemérmessége teszi szükségessé. A vizsgálatot hasznosabbá teheti az anya jelenléte, a siker érdekében különben is kívánatos az iskolának és szülőnek együttműködése. Az anyának szóbelileg, a vizsgálat alkalmával adott tanács hathatósabb, mint az írásbeli. A vizsgáló orvosnak is hasznára van az anya jelenléte, tőle tudhatja meg a család egészségi történetét, az ő felvilágosításai alapján ismerheti meg az otthoni viszonyokat.

A vizsgálat a megvizsgáltban azt a gondolatot ébressze, hogy tökéletesebb egészségi állapot, épebb szervezet szerzésére kell törekednie. Ha rendellenességet fedeznek fel nála, arra a tanítónak és szülőnek figyelmét kell felhívni. A gyógykezelés nem az iskola-

orvos feladata, de az iskolák nagy részében mód van egyes bajok gyógykezelésére is, pl. gerincoszlopelferdülés, hibás testtartás, stb. javítására.

A jövő feladata lesz különben is arról gondoskodni, hogy a testfejlesztő gyakorlatoknak szerves része legyen a gyógyító torna s a testi hibák javításának több más módja is.

A testgyakorlás szempontjából a leányok három csoportba oszthatók: 1. rendes, ép szervezetű leányok, akik a szokásos testgyakorlatokat végezhetik és a szokásos játékokban résztvehetnek; 2. gyöngé, fejletlen szervezetűek, akik különleges gyakorlatokat végeznek s 3. bizonyos testi fogyatkozással bírók, akik külön előírt gyógyítótornára szorulnak.

VI. *Oly gyermekek vizsgálata, akik a szegénytörvény rendelkezési alá tartoznak, árvaházakban vagy javítónevelésre berendezett intézetekben tartózkodnak.*

E fejezet írója *Edwards* iskolaorvos, helyettes egészségügyi felügyelő.

Az 1907-iki törvény Anglia és Wales összes elemi iskoláiba járó tanulóinak orvosi vizsgálatát rendeli el. De van sok szegény gyermek, aki az iskolát nem látogathatja. Köztük sok a vézna, beteges, szem-, fül-, torokbajos, akinek orvosi kezelésre volna szüksége, hogy idővel hasznos, munkaképes polgárrá válhasson. Az ily gyermekeknek még inkább hasznukra lehet az orvosi vizsgálat. Ezek az elemi oktatás mellékutjain járnak. Egyesek árvaházakban élnek, mások szegényintézetekben vagy javítónevelésre berendezett intézetekben. Köztük sok a csavargó, árva, elhanyagolt, egészségtelen.

1909 január elsején 253,775 ily gyermek volt nyilvántartva, nem számítva az elmebajosokat stb. 66,602 szegényházakban élt, 187,183 intézeten kívül. Az előbbieik közül 42,000, az utóbbiak közül 120000 volt iskolaköteles. Az intézeten kívül élők szülők vagy gyámok gondozása alatt álltak, e gondozás azonban nem volt kielégítő, még kevésbé oly esetben, amidőn a szülő vagy gyám beteg, munkaképtelen volt. Az elemi iskolába járók orvosi megfigyelés alatt állnak s ha orvosi kezelésre szorulnak, erre a hozzátartozót figyelmeztetik, aki aztán a kerületi szegényorvoshoz fordul. Az előforduló betegségek 60%-a szem-, fül- vagy torokbaj, orrbaj, hibás látás, fogsúvasodás. Mindezeket a kerületi orvos gyógyítani nem tudja, ezért a gyermek alig juthat kellő gyógykezeléshez. Az otthoni viszonyok is igen kedvezőtlenek, a gyermekek ételmezése hiányos. Az iskola jövő feladata az ily gyermekeknek nem-

csak orvosi vizsgálatáról, hanem gyógykezeléséről és élelmezéséről is gondoskodni.

A szegénytörvény rendelkezései alá tartozó iskolaköteles gyermekeknek mintegy fele az e törvény által előírt kerületi és külön iskolákba jár. Ez iskolák silányak, a gyermekek bennök össze vannak zsufolva. A gyermekek közül sok a beteg, gyöngé, abnormis. Környezetük káros hatással van rájuk, életük egyhangú, a világtól elzárva, a friss levegőt és a teljes szabadságot nélkülözniök kell. Még szomorúbb az állapota a gyöngéknek s betegeknek. Kedvezőtlen egészségi multjuk után csak gyöngé ifjakká fejlődhetnek. Életviszonyaikból kiemelkedni nem tudnak és később az állam terhére lesznek. Rajtuk pl. a szabad levegőben való iskoláztatás sokat segíthetne.

Angliában közel ezer javítónevelésre berendezett intézet van. Az itt élő gyermekek orvosi vizsgálata csak részben történik meg, csak egyes intézetekben. A nemzet megtette kötelességét az elemi iskolákra vonatkozólag, nem szabad megfélekednie azokról sem, akik rendszeres elemi oktatásban nem részesülnek. Már nemzetgazdasági szempontból is minden gyermek részére meg kell teremteni a legkedvezőbb életfeltételeket, hogy zavartalanul kifejlődhessenek, hogy egészséges, munkabíró polgárrá válhasson.

VII. *Az angol hadsereg gyermekiskoláinak s ez iskolák növényeinek orvosi vizsgálata.*

A fejezet írója *Melville*, a katonai orvosi iskola egészségtanára.

A katonák gyermekeinek 5—14 éves korban iskolába kell járniok. A tanítás ideje napi öt óra. Az orvosi vizsgálat, amelyet tényleges szolgálatban levő katonaoorvos végez, rendszeres, főképp arra ügyel, megfelelnek-e az iskolák a közegészség követelményeinek. Megfigyelik a gyermekek fejlődését, egészségi állapotát, főképp azt, hogy nem szenvednek-e ragályos fertőző bajban. Figyelembe veszik a család egészségi történetét is, amelyre vonatkozólag az adatok megbízhatóbbak, főképp az apát illetőleg.

VIII. *Az iskolásgyermekek orvosi vizsgálatának általános szabályzata.*

A szerző *Riviere dr.*, a londoni gyermekkórház orvosa.

A vizsgálat célja mindazt kiküszöbölni, ami a gyermek test és szellemi fejlődését gátolja, továbbá az, hogy a nevelés munkáját eredményesebbé tegye. Az orvos feladata mindazt mielőbb fel-

fedezni, ami a fejlődést károsan befolyásolhatja. Első teendő meggyőződni arról, megfelelők-e az iskola egészségügyi viszonyai (megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés, célszerű ülőhelyek, a munkabírással arányban álló feladatok stb.) s felismerni a megbetegedés kezdetét, amidőn a betegség gyógyítható.

A vizsgálaton bizonyos rendszer szerint kell eljárni. Egy célszerű vizsgálati lap beosztása a következő:

A gyermek neve, lakáscíme, kora, viszonyai, vagyoni állapot.

Családi viszonyok: családtagok száma, a lakás szobáinak száma, a hálószobák száma.

Fertőző betegségek: vörheny, kanyaró stb. más betegségek.

A szülő (anya) vagy a tanító észrevételei, panaszai.

A ruházat állapota.

Élelmezés: kitünő, jó, közepes, szegényes, rossz.

Arcszín: kitünő, jó, elég jó, rossz.

A bőr állapota, a sziv, a tüdők.

A fogazat. Tejfogak: foghiány, fogkefe használata, kihuzott fogak. Állandó fogak: foghiány, fogkefe használata, fogtömés, foghuzás.

Torok és orr: mandolák, adenoidnövedékek, idült orr-eldugulás.

A nyakon levő mirigyek.

Fül: hallás, eldugulás.

Látás és szembajok, idegrendszer, szellemi állapot, testsúly (cipők nélkül), magasság (cipők nélkül).

Egyéb fogyatékoságok. Észrevételek. Javaslatok.

Szerző e rendszernek részletes magyarázatát adja.

Az anya és tanító nyilatkozatai azért értékesek, mert a gyermekre vonatkozó kérdezősködést s a vizsgálatot helyes irányba terelheti.

A ruházat állapota felvilágosítást ad a szülők szociális helyzetéről és egyéniségéről.

A rossz tápláltság és sápadtság az egészségellenes életnek, szegénységnek és elhanyagoltságnak jelei. A bőr állapota a tisztaság állapotát jelzi, bőrbetegségek s élősdiék jelenlétét jelzi.

Fontos a sziv és tüdők vizsgálata, amellyel a betegségek egész sora fedezhető fel. Gyakori jelenség a mellüri mirigyek tuberkulózisa, amely az iskolások 20%-ánál oka a feltűnő sápadtságnak, rosszul táplált szervezetnek stb. A tüdővész az elemi iskolákban nem gyakori, az angol iskolákba járóknak csak mintegy 5%-a szenved benne. Egyéb légzőszervi bajok gyakoribbak.

A tejfogakra nézve fontos, hogy azok ép úgy megóvandók, mint az állandóak. Gyakorlati fontosságú, hogy tisztántartassanak

s hogy közeikből, üregeikből az ételmaradványokat eltávolítsák. Megfigyelendő a fogak állapota, nem gátolja-e a rágást. Az állandó fogak is ily gondozást kívánnak.

Az orrgaratürbajok szempontjából feljegyzendő, ha a gyermek nyitott szájjal lélezkzik, ha orra eldugult. Fontos a mandolák állapota s a hátsó orrgaratüre.

A fülvizsgálatkor a fül eldugulása és a süketség veendő számba. A hallás rosszabbodása abból a szempontból, mennyiben gátolja az iskolai előmenetelt.

A szem vizsgálatában a látás megállapítása, a kancsalság s a külső szembajok a fontosak, ép úgy a fénytörés rendellenességei, amelyekre néha a fejfájás irányítja a figyelmet.

Az idegrendszer vizsgálásakor figyelem fordítandó az iskolázatással összefüggő vitustánc, a görcsök jelenlétére, továbbá a megengedhető munkakifejtésre, a munkabírásra s a túlhajtott munka ártalmára. Az idegrendszerbeli jelenségeknél figyelembe veendő a hajlam, másrészt az idegrendszer túleröltetése. A hajlamosító okok a véznaság, gyengeség, lázas bajok utáni gyengeség, a pubertás, a gyors növés, a rosszultápláltság, rossz levegőben való tartózkodás, elégtelen alvás, Túleröltetésre vezethetnek a gyermekek munkabírását felülmuló iskolai s házi munka, a túlnagy leckék, a hosszú tanórák, tanulási idő, a munka helytelen beosztása, vizsgára való előkészülés. Szem- és fülbajban szenvedők könnyen kifáradnak. Túleröltetés okai lehetnek továbbá az otthoni magánleckeórák (zene, nyelv), esti mulatozás, iskolán kívüli foglalkoztatás. A kifárasztásnak eredménye a szellemi működések lehangoltsága, lassúsága, a koncentrációra való képtelenség, fáradtság érzése, fejfájás, álmatlanság, izgékonyosság. A gyermek sápadt lesz, szemei sötéten árnyaltak, testtartása hanyag, mozdulatai lomhák, arc kifejezése lehangolt, homlokát ráncolja, nyugtalaná lesz, étvágytalan, testsulya apad.

Anglia elemi iskoláiban a túlterhelés relativ, főképp szegény, rosszultáplált, rossz levegőben tartózkodó, elhanyagolt gyermekek-nél mutatkozik, mert ezek a munkát nehezebben bírják. Ez oly probléma, melynek megoldását a tanügy irányítói még nem találták meg.

IX. Iskolai testgyakorlat, játékok és sport ellenőrzése.

E kérdésről *Simey* iskolaorvos irt.

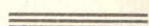
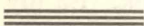
«A fejlődő nemzedék fizikai jóléte» ez a mai idők jelszava, amelyet ugyanakkor hangoztatnak, amidőn a testi elfajulásról esik szó. Ezekkel indokolják az iskolásgyermekek orvosi vizsgálatának, játékaiknak, sportjaiknak orvosi ellenőrzését is. A fiuból lesz a

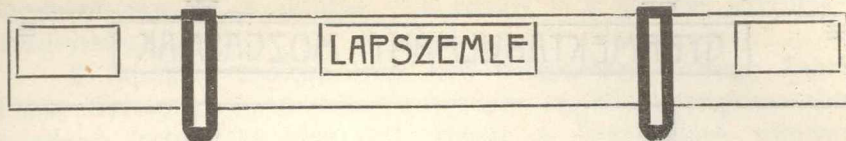
férfi, a leányból az asszony, írja a fejezet szerzője, az emberi életnek nincs oly szaka, amelyben nagyobb figyelmet kellene fordítani a testi fejlődésre, mint az iskoláztatás szakában. A testgyakorlatok, játékok orvosi ellenőrzése feltétlenül szükséges, mert csak ekkép határozható meg, hogy egyes gyermekek mely módjait folytathatják a testgyakorlásnak. Utóbbiaknak esetleges káros hatása csak így kerülhető el. Szakemberek már rámutattak az ártalmakra, amelyeket a túleröltetés pl. a football-játéknál, futásnál stb. okozott. E lehetőség feltétlenül szükségessé teszi e játékoknak orvosi ellenőrzését.

A vizsgálaton esetleg szervi bajok is fedezhetők fel, amelyek ily játékokban való részvételt tiltják. Vannak oly szakok is a fejlődő gyermek életében, pl. a pubertás, amelyben egyes gyakorlatok kerülendők. Bizonyos defektusok (ludtalp, gerincoszlopelferdülés stb.) szintén figyelembevételt kívánnak. Nyilvános, megerőltető versenyekben is csak előzetesen megvizsgált tanulók vehetnek részt. E testedző gyakorlatokkal kapcsolatos az étrend, a fürdés, ruházat kérdése, amelyre szintén gond fordítandó. Kellő eredmény csak az esetben várható, ha az iskolaorvos, iskolavezetők s a tanulók közül a széniorok egymást feladataikban támogatják.

Minden iskolásfiúnak részt kellene venni e gyakorlatokban és játékokban s mindegyinek éreznie kell, hogy ez iskolai életének fontos része. Az iskolaorvos feladata még a gyöngeszervezetű gyermekekre nézve is lehetővé tenni a testedzésnek valamely módját, amidőn pontosan előírja, hogy mi engedhető meg neki is aggodalom nélkül.

Vannak, akik azt állítják, hogy Angliában túlnagy súlyt helyeznek a jövő nemzedék testedző játékaira, sportjaira, de evvel szemben mások meg azt vallják, hogy az angol legjellemzőbb nemzeti sajátságait ennek köszönheti, amint ennek köszönheti hódításait is.

A magyar kiseddóvókról. *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára, a «Kindergarten» 1911. évi januári számában részletes beszámolót tart a lőcsei kiállításról s ezzel kapcsolatosan a magyar kiseddóvókról. Igaz örömközpontokra szolgál, mikor látjuk, hogy társaságunk egyik legegységesebb, legfáradszatólatlanabb tagja nem elégszik meg azzal, hogy a magyar nevelésügy fejlettségének bizonyítékai hazánkban ismeretesek legyenek, hanem igyekszik azokat a külfölddel is megismertetni.

Cikkében behatóan foglalkozik a magyar kiseddóvók történetével, fejlődésével az 1828-ban Budán föllállított első kiseddóvótól kezdve és táblázatban mutatja ki, hogy 1891—1908-ig a különféle kiseddóvók és gyermekmenhelyek száma 757-ről 2632-re emelkedett.

Idézi a fontosabb paragrafusokat, melyek a magyar kiseddóvó intézményt szabályozzák, különösen kiemelve azt a hasznos határozatot, hogy a kiseddóvónak joga van az előirt foglalkozási menetet a gyermekek egyéniségének és önállóságának fejlesztése érdekében saját meggyőződése szerint módosítani. Nagy súlyt fektetnek a kiseddóvókban a gyermekek hazafias, vallásos és esztétikai érzelmei fejlesztésére is.

A magyar kiseddóvók utasításai lényegükben megegyeznek a Fröbel-féle alapelvekkel, de különböznek abban, hogy a különböző egyéniségeket nem együtt, egy közös irányban fejlesztik, hanem szabad teret engednek a gyermekek tevékenységének és így megakadályozzák a gyermek szellemi és testi erejének túlságos felhasználását.

Megemlékszik az ismertető a lőcsei országos kiseddóvókiállítás nagy sikeréről, ahol a látogatók élénk érdeklődéssel nézték a gyermekek tudományosan és izlésesen csoportosított ösztönszerű kézimunkáit és rajzait, amelynek minden egyes darabjáról a magyar kiseddóvónak lelkesedéstől áthatott hivatásszeretete sugárzott le.

Végül javaslatot tesz a «Deutsche Fröbel-Verband»-nak, hogy a kiseddóvás továbbfejlesztése érdekében vesse fel egy nemzetközi kiseddóvókiállítás és kongresszus eszméjét, amelyen a különböző nemzetek kiseddóvónak eszméiket, eljárásaikat, tapasztalataikat egymással megismertetve egyesült erővel törekedjenek a kiseddóvás ügyét fejleszteni és tökéletesíteni.

Az ismertetéshez a «Deutsche Fröbel-Verband» vezetősége lelkes szóval fűzi hozzá, hogy az író eszméjét örömmel teszi magáévá s igyekezni fog Németországban minél előbb kiállítással kapcsolatos nemzetközi kiseddóvó kongresszust létrehozni és őszinte elismerését nyilvánította a magyar kiseddóvás ügy fejlettségéről.

Jánosi Margit.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK

Pekri Pekár Károly dr.

Meghalt 1911. augusztus 21.

Ha valaki egykor A Gyermek eddigi évfolyamait lapozni fogja, bizonyára meglepetve fog erre a nekrológra bukkanni. Abban egy munkakedvtől duzzadó életerőnek s alkotásokra hivatott termékeny szellemnek hirtelen összeroppanását fogja hinni. Azonban mi, akik tudtuk, hogy gyógyíthatatlan kór emésztette Pekri Pekár Károlynak hatalmas testi erejét, a fájdalmas hírben csak az elkerülhetetlen végzetnek elkövetkezését láttuk s szorongva gondoltunk már régen arra a katasztrófára, amely a legnemesebb, legönzetenlebb s legfenköltebb férfiak egyikének a végét jelenti. Mi jól tudtuk, hogy az ő rendkívüli szellemi termékenysége nem testi, hanem lelki erejének nagyságát jelenti. Valóban úgy látszott, hogy Pekri Pekár Károlyban a természet a megfordított rendet követte. Minél inkább hanyatlott testi ereje, szelleme annál nagyobb munkavágytól lobogott. Pekri Pekár Károly az öt évi betegségtől agyongyötört, halódó testét halála előtt való nap orvosai szigorú tilalma ellenére kivonszolta ágyából s egyik kedves munkáján dolgozott. Ha rajta állott volna, bizonyára ott szorongatta volna az író tollat, azt a kedves író tollat, a kezében akkor is, amikor a halál utolsó csapását mérte reá.

Pekri Pekár Károly munkásságáról ezelőtt pár hónappal emlékeztünk meg (I—II. füzet 49. l.) igen röviden, amikor ő magántanárrá lett a budapesti egyetemen. De most sincs arra hely és mód, hogy az ő mérhetetlenül gazdag és sokoldalú tevékenységét méltassuk. Hiszen műve is cikkeinek lajstroma egy kötetet tesznek ki. Az őt megillető méltatásról a Magyar Gyermektanulmányi Társaság a legközelebbi közgyűlésén fog gondoskodni.

Most nem tehetünk s nem birunk egyebet tenni, mint hogy kimondhatatlanul bánkódunk. Siratjuk a nagy szívű, nagy lelkű embert, a finom érzésű költőt, a nagy olvasottságú jeles filozófust, esztétikust és pszichológust, az önálló kutatót, a modern műveltség fáradhatatlan munkását, az új eszmék törhetetlen harcósát s a

lánglelkű hazafit és siratjuk vele együtt — a magyar gyermek-tanulmányozást.

E lapok olvasóinak nem kell magyarázgatni, hogy Pekri Pekár Károly a gyermektanulmányozás egyik legszorgalmasabb munkása, legbuzgóbb hive volt. Hiszen A Gyermeknek minden füzete egy-egy sereg értekezést, ismertetést közölt tőle. Az ő érdeme volt, hogy A Gyermek a pedagógia és gyermektanulmányi világirodalom legújabb eseményeiről tájékoztathatta olvasóit. Minden sorát mélységes emberszeretet hatotta át. Minden gondolatával az emberiséget s a hazáját boldogító eszméket kutatta s hirdette. A gyermektanulmányi eszméken s törekvéseken gyöngéd szeretettel csüngött. Ez az eszmekör az ő kissé zárkózott s érzékeny, de gyöngéd érzelmektől meleg kedélyéhez jól illett.

Pekri Pekár Károly azonban e lap olvasóira nézve csak testileg halt meg. Nekünk még hosszú ideig fog élni. Még számos aktuális cikke vár közlésre e lapok hasábjain, amelyeket a közlöny szűk keretei miatt félre kellett tennünk. Ezeket egymásután közreadjuk. Így A Gyermek olvasóközönsége még sokáig fog okulni az ő nagy tudásából s lelkes szelleméből. Mi tehát tőle nem válunk, mert az ő roppant gazdag kézírathagyományának mi is örökösei vagyunk. Az ő szellemének duzzadó étetereje az élet határán is túl löki hullámain. Pekri Pekár azon ritka emberek közé tartozik, aki az életet a halálán túl is biztosította magának. Mi, az ő szellemi örököseinek egyike, amikor kegyelettel őrizzük az ő kincsét, a gyermektanulmányozás s a magyar haza érdekében azt kívánjuk, hogy az ő szellemi művei mindenkor élő és ható kincsét alkossák a magyar kulturának.

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság szeptember 28-án tartotta meg első választmányi ülését a közgyűlés után *gr. Teleki Sándor* elnöklésével a VI. ker. állami tanítónőképző-intézetben.

Elnök az ülést megnyitván, megemlékezett a Társaság elhunyt tagjáról, *Pekri Pekár Károly* dr.-ról, a kiváló esztétikusról s pszichológusról, ki nagy szeretettel és odaadással munkálkodott a Társaságban s a Gyermek szerkesztése körül. Elnök indítványára a kiváló halott érdemeit jegyzőkönyvbe ígtatták. *Nagy László* ügyvivő alelnök emlékbeszéd tartását indítványozta, amit a választmány helyeselt s a végrehajtással az elnökséget bízta meg. Megemlékezett *Hudeczek Ferencné* urnő, elhunyt választmányi tagról, buzgó gyermektanulmányozóról, kiről való részvétét szintén a jegyzőkönyvben örökítette meg a választmány.

Az 1911. évre a vallás- és közoktatásügyi miniszter (újabban) 2000 K, az igazságügyminiszter 1000 K államsegélyt utalt ki. Ezenkívül

a muzeum céljaira 600 koronát s a Könyvkiadó Vállalat megindítására szintén 600 koronát kapott a Társaság a kultuszminiszteriumtól.

Nagy László jelentést tett a brüsszeli gyermektanulmányi kongresszusról, amelyen a magyaroknak oly fényes szerep jutott. Általánosan elismerték a magyarok uttörő és irányokat kijelölő eredményes munkáját. A három referáló tudományos előadást és a 15 előadást a legnagyobb elismeréssel jutalmazták, s a második nagy gyűlésen diszelnökséget juttattak Nagy Lászlónak, a magyarok képviselőjének. A Gyermektanulmányi Muzeum 6 sorozatát külön teremben helyezték el, amelyek általános feltűnést keltettek. Fölmerült az az óhaj, hogy az 1915-iki gyermektanulmányi kongresszust Budapesten tartsák, ennek azonban a magyarok, minthogy felhatalmazásuk nem volt rá, nem felelhettek meg. A Társaság eme sikerei juttatták elnök eszébe *Peregrius* Jánost, ki először hozott anyagi áldozatot a Társaságnak.

A választmányi ülés azután megválasztotta az egyes szakosztályok elnökeit: a Gyermektanulmányi Muzeum elnökévé Nagy Lászlót, a kísérleti osztály elnökévé *Ranschburg* Pál dr.-t, az adatgyűjtő osztály elnökévé *Nógrády* László dr.-t és a pedagógiai osztály elnökévé *Weszely* Ödön dr.-t.

Nagy Lászlónak a Muzeum elhelyezéséről tett jelentése szerint a székesfőváros nagylelkűen felajánlotta a Mária-Terézia-téri iskola három termét s azt teljesen fel is szereli a Muzeum számára. Ezután *Ballau* Károly titkár bemutatta az elhelyezés terveit, melyek szerint az első teremben a néprajzi és gyermektanulmányi, a másodikban a pedagógiai osztály, a harmadikban az iroda lesz. *Weszely* Ödön dr. kijelentette, hogy a főváros később külön épületet emel a Muzeum számára. Mind-ezekért a választmány hálaát fejezte ki a főváros iránt s köszönetet szavazott *gróf Festetich* Géza, *Weszely* Ödön dr. és Nagy László uraknak, valamint köszönetét nyilvánította *Szántó* Menyhért min. osztálytanácsosnak, a Társadalmi Muzeum igazgatójának azért a támogatásért, amellyel a Muzeumunkat sikerült megvalósítani.

A Társaság két újabb vállalkozásáról, a *Könyvkiadó Vállalatról* és a *Gyermeknevelés Kátéja* című könyvről is jelentést tett Nagy László. A Könyvkiadó Vállalat szerkesztőjéül az irodalom terén is kiváló *Nógrády* Lászlót ajánlotta, akit a választmány szívesen választott meg s megbizta, hogy a következő választmányi ülésig részletes tervezetet dolgozzon ki a vállalat anyagi és szellemi részét illetőleg. A Gyermeknevelés Kátéja című könyv kiadását a március 25-iki ülésén határozta el a választmány. Az eszmét a minisztériumban szívesen fogadták. A könyv tervezete elkészült, eszerint több fejezetre oszlik, melyeknek mindegyikét egy-egy kiváló szaktudós dolgozza ki, az egész mű összeállítását pedig egy szerkesztő bizottság vezeti, melynek tagjaiul a választmány Nagy Lászlót, *Nógrády* László dr.-t mint szerkesztőket *Weszely* Ödön dr.-t és *Jablonkay* Géza dr.-t, mint tagokat választotta meg.

A Társaságnak országszerte meglévő jó hírének bizonyítja az, hogy új meg új fiókkörök alakulnak. Így legutóbb megalakult a szegedi 130 taggal, s a szepesmegyei fiókkör 30 taggal. Minthogy a szükséges iratok is beérkeztek, ügyvivő alelnök jelentése alapján, a választmány az alapszabályok 25. §-a szerint a szepesmegyei és szegedi fiókkörök megalakulását jóváhagyta s ügyvivő alelnököt bizta meg, hogy ezt a belügyminiszternél jelentse be. A szegedi fiókkör megalakításánál kifejtett ügybuzgalmáért Nagy László indítványára köszönetet szavazott a választmány Szele Róbert dr. elnöknek, Klüg Péternek, Domokos Lászlónénak és Nógrády Lászlónak, továbbá a szepesmegyei fiókkör megalakításáért Hajnóci R. Józsefnek és Halmos Andornak.

Jánosi Margit választmányi tag jelentette, hogy március óta 217 új tag lépett be a társaságba, akikkel együtt a Magyar Gyermektanulmányi Társaság tagjainak a száma 1026.

Patronázs kongresszusok. Az elmúlt nyáron folyt le az V. nemzetközi patronázs kongresszus Antwerpenben s szeptember hónapban pedig a magyarországi III. országos patronázs kongresszus Kassán. Ugyancsak a nyáron zajlott le Párisban a fiatalokúak bíróságainak első nemzetközi kongresszusa. Mind a három kongresszus nagyon népes volt s a jól megválogatott tételek megvitatásával s a hozott határozatokkal a patronázs ügy, tevékenység eredményességét jelentékenyen előmozdították. E három kongresszus tárgyalási anyaga a célok ugyanazonossága folytán sok megegyezést mutat. Így a fiatalokúak nemzetközi kongresszusa első sorban a fiatalokúak bíróságainak kérdésével, pontosabban azzal foglalkozott, hogy a fiatalokú büntetéssel külön bíróság („fiatalokúak bírósága“), vagy rendes szakbíróság rendelkezzen. A kongresszus, bár épp a franciák között voltak legtöbben, akik a külön bíróságot ellenezték, a külön bíróság mellett döntött. Tárgya volt még a fiatalokúak kongresszusának a társadalom részvétele kereteinek megállapítása, továbbá a próbára bocsátás kérdése.

Az antwerpeni V. nemzetközi patronázs kongresszus egyik tétele a szabaduló büntetteknek munkaalkalomhoz való juttatása („Patronázs munkaközvetítő“-k felállítása) volt s foglalkoztak e kongresszuson azzal is, vajjon hogyan szervezzék azokat az intézményeket, amelyekben a fiatalokú bűnösök, akár ideiglenesen, akár huzamosabb ideig (menház, javító stb. intézet) eredményesen elhelyezhetők lennének. Tárgyalási anyag volt még a koldulás és csavargás, illetőleg a koldusokhoz és a csavargókhoz fűződő társadalmi problémák.

A magyarországi III. Országos Patronázs Kongresszus ez idén Kassán ült össze óriási érdeklődés mellett. Már a megjelentek nagy száma is mutatta a hazai patronázsügy fejlődését s a komoly, kitartó érdeklődés azt a mély lelkesedést és szeretetet, amellyel társadalmunk

számos tagja foglalkozik a patronázs ügyel. A kongresszus a következő három tételt tárgyalta:

1. Mely feltételek mellett hagyható a segélyre szoruló gyermek a szülő, nagyszülő vagy rokon családjában? Ha igen, szükséges lenne-e az állami gyermekvédelmi szabályzatot e szempontból s mily irányban módosítani?

E tételhez 20 vélemény érkezett be, amelyeket *Ruffy Pál* referált. A kongresszus az előadóval szemben *Edelsheim Gyulai* Lipót gróf által beterjesztett határozati javaslatot fogadta el, mely szerint: „Kimondja a kongresszus, hogy nem helyesli annak az elvnek merev végrehajtását, hogy az állami gyermekvédelem kötelékébe felvett gyermek sohasem maradjon sem saját családjában, sem saját községében, felkéri ennélfogva a belügyi kormányt, hogy figyelmet érdemlő esetekben a gyermekvédelmi szabályzatot ilyen értelemben módosítsa.”

2. Miként mozdíthatja elő a társadalom a próbára bocsátottak erkölcsi, társadalmi megerősítését a próbaidő alatt?

E kérdéshez szintén 20 vélemény érkezett be, amelyeket a patronázsügy egyik kiváló vezéregyénisége, *Angyal Pál* dr. jogakadémiai tanár, pécsi fiókkörünk elnöke ismertetett. A kongresszus elfogadta a kimerítő előadói határozati javaslatot.

3. Melyek legyenek a hivatásszerű büntettek irányában kifejthető patronázs-tevékenység keretei? Nevezetesen, van-e egyáltalán helye patronázs munkának a hivatásszerű büntettek ügyeiben az eljárás előkészítő szakában és ha igen, az a pártfogó-tevékenység a társadalmi jellegű patronázs-tevékenység útján vagy inkább hivatalnokok által végeztessék-e?

E tételnek *Finkey* Ferenc, egyetemi tanár volt az előadója, ki e kérdéshez beérkezett 12 véleményt dolgozta fel. E tételhez kapcsolódik *Balogh* Jenő dr., vallás- és közoktatásügyi államtitkárnak ilyen tárgyú törvényjavaslat-tervezete, amelyet kijelentése szerint már az igazságügy-miniszternek tanulmányozás végett átadott.

A röviden érintett tételek az említett külföldi nemzetközi kongresszusokon tárgyalt kérdésekhez viszonyítva sejtetik azt a meglévő és virágzó intézményes alapot, amelyen mélyen járó patronázs-tevékenység bontakozik ki.

[bk.]

Tanfelügyelők és a patronázstevékenység. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium ez évi október hó első napjaiban három napos tanfelügyelői értekezletet hívott egybe oly célból, hogy azon a népoktatás kérdéseit megvitassák. Ez értekezleten megjelent tanfelügyelőket *Balogh* Jenő dr. közoktatásügyi államtitkár október 5-én külön értekezletre hívta össze, amelyen főképpen a patronázstevékenység fokozásáról volt szó. Az értekezletet *Balogh* Jenő dr. államtitkár nagyobb

beszéddel nyitotta meg, amelyet, tekintettel az ügy nagy horderejére, a következőkben ismertetünk. Megemlékezvén a kassai patronázs-kongresszusról, megemlítette, hogy az abaujvármegyei tanító-egyesület nagyon felkarolta a patronázsi ügyet. Meg van győződve, hogy ha mind-egyik vármegye tanfelügyelője ugyanoly módon fog hatni a tanítókra, mint Abaujvármegye tanítósa oly üdvösen kezdeményezte, akkor ez az ügy, amely az egész társadalom ügye, igen szép eredményeket fog elerni. Kéri tehát a tanfelügyelőket, vegyék kezükbe mindannyian a patronázs szervezését és a tanítószolgálatot buzdítsák erre, de oly módon, hogy ez ne nehezédjék a tanító rendes hivatásának végzésére, hanem úgy, hogy a tanító csak bizonyos expoziturája legyen az országos szervezeteknek, aki inkább azokat az észleleteket, amelyekre rendes hivatása közben ugysis alkalma nyílik s amelyek a patronázs szempontjából különös figyelmet érdemelnek, közölje az országos szervezettel. Kérte, hogy a kir. tanfelügyelők a patronázst különös figyelemmel kísérjék és azokat a tanítókat, akik e téren különös buzgalommal tüntetik ki magukat erkölcsi elismerésben, de emellett anyagi jutalomban is részesíttessék. Másrészről igyekezzenek a maguk részéről is odahatni, hogy az egyházi főhatóságok is tanítóikkal és lelkészeikkel karoltassák fel ezt az ügyet.

Balogh Jenő dr. államtitkár által felvetett gondolathoz először *Kacs Kovács Mihály dr.*, min. tanácsos szólott, ki a gyakorlati megvalósítást lehetségesnek tartja s hiszi, hogy a tanítók és lelkészek lelkesedéssel fognak az ügy érdekében közreműködni. Hozzászóltak még *Berecz Gyula* tanfelügyelő, akinek kerületében *Krassó-Szörény* megyében szépen működő patronázs-egyesület van. *Körösi Henrik* tanfelügyelő felvetette, francia példa után, azt a gondolatot, hogy a tanítók megfigyelő-, vagyis jellemlapokat vezessenek növendékeikről, ezeknek a patronázs szempontjából figyelmet érdemlő körülményeiről stb., amelyek igen becses, rendszeres adatokat nyújthatnak a patronázs szervezet üdvös működésére. E jellemlapokra nézve megjegyezzük, hogy Társaságunkban már évekkel ezelőtt felvetette *Martos Ágostné*, a jellemlapok vezetésének szükségességét s a *nagyvárad* fiókkörünk tagjai a *Martosné-féle* jellemlapot átdolgozva, *Edelmann Menyhért dr.* vezetésével mintegy 5000 nagyvárad elemi iskolai gyerekekről vesznek fel ily jellemlapokat. Ez iskolai évben pedig már az ország számos vidékén, így a torontál-megyei iskolákban alkalmazzák a *Martosné-féle* jellemlapokat.

Végül a tanfelügyelők elhatározták, hogy ezirányban kiki a saját megyéjében mozgalmat indítanak.

Gyermektanulmányi kongresszus Brüsszelben, 1911 aug. 12-től 18-ig. Nagy és jelentős esemény volt a gyermektanulmányozás fejlődésének történetében a nemzetközi első kongresszus.

Több volt ez minden más kongresszusnál, éreztük azt mindannyian, kik ott voltunk. A gyermektudománynak, a paidológiának avató-ünnepe volt ezen összejövetel, melyen a világ minden részéből odasereglett tudósok, szakemberek bemutatták évek során át kifejlesztet munkásságuk eredményeit. «A tudományok királyává szenteljük ma fel a paidológiát.» mondta *Schuyten* a kongresszus megnyitoulésén tartott ünnepi beszédében. És elég volt a nagy tudós lelkes, mindent átfoglaló szózatát hallani, mellyel e nagyfontosságú tudomány létjogosultságát, fejlődését, nagyszerű haladását, sok ágazatát magyarázta, hogy igazat adjunk neki.

A kongresszussal még lesz módunk többször foglalkozni. Ezért most csak pár adatot említünk fel.

A kongresszus igen látogatott volt. Tagul mintegy 500-an jelentkeztek, kik közül körülbelül 400-an jöttek el Brüsszelbe. Ott láttunk csaknem mindenkit, ki a gyermektanulmány komoly művelői közé tartozik, bár le nem tagadható hiányát éreztük annak, hogy néhányan épen a legnagyobbak közül nem vettek részt sem munkálataikkal, sem megjelenésükkel a kongresszuson. Nem jöttek el: Binet, Claparède, Meumann, Stern, Bechterew, Schreuder.

Ott voltak azonban a gyermektanulmány tekintélyes művelői közül: *Ferreri*, *Sante de Sanctis*, *Gheorgov*, *Schuyten*, *Van Wayenburg*, *Joleyko* stb. Mi magyarok 20-an vettünk részt a kongresszuson, *Nagy László*, a M. Gy. T. alelnökének vezetése alatt, ki egyszerűsmind a különböző országok delegátusai között Magyarországot képviselte.

A kongresszus igen eredményes munkát végzett. Az előadások részben a Tudományos Akadémia palotájában, részben pedig az Annessens-téri iskola helyiségeiben folytak. Ezen utóbbiban volt elhelyezve a *gyermektanulmányi kiállítás*. A pszichológiai laboratóriumokban használt összes készülékek, közöttük néhány zseniális találmány, antropometriai mérőeszközök stb. foglaltak helyet az első teremben, míg a másodikban a magyar *Gyermektanulmányi Múzeum* kiállítása volt elhelyezve, melyet *Ballai Károly*, a Gy. T. M. titkára rendezett be nagy fáradtsággal és szakértelemmel a budapesti Gyermektanulmányi Múzeum anyagából.

A kongresszusi anyagok tárgya felölelte magába a paidologia minden ágát. Öt szakosztály működött: I. Általános paidologia és nomenclatura. II. Antropometria, biologia és iskolai egészségtan. III. Gyermekpszichologia (normális és abnormis). IV. Neveléstudomány és gyógypedagógia. V. Gyermekszociologia. Minden körből tartalmas és értékes előadásokat hallottunk.

Martos Ágostné.

Gyermektanulmányi kongresszus Németországban. Az I. német ifjúságnevelő és tanulmányozó kongresszust okt. 6—8-dikán Drezdában tartotta a *«Bund für Schulreform»* az itt következő munkatervvel: Okt. 6-án pénteken: *«A munka iskolájáról»* a következő előadásokat tartották: 1. A munka iskolájának fogalma, előadták *Kerschens-teiner* György dr. (München); Gaudig H. dr. (Lipcse.) 2. A munka iskolája sarktételeinek alkalmazása; a) alsóbbfoku iskolák tömegoktatásában, előadták *Wetekamp* dr., *Vogel* tanító; b) a nyelvtanításban, előadta *Anthes Ottó*; c) a történelmi oktatásban: *Rühlmann P. dr.*, *Freuse Margit* tanítónő; d) a matematikai és természettudományi oktatásban: *Grimmschl* igazgató, *Fricke W.*, *Herding J.* tanító. 3. *«A nevelő kézimunka»* előadója volt *Pabst dr.* igazgató, *Lauweriks*, *Grupe Margot*. 4. *«A tanítók kiképzésének»* előadója volt *Seyfert R. dr.* igazgató. Október 7-én szombaton szóba került: *«Intelligencia és iskola.»* 1. Módszerek és intelligenciavizsgálatok eredményei: *Meumann E.* egyetemi tanár, Lipcsében. 2. A gondolkodóképesség vizsgálata, mint az intelligenciamérés módszere: *Meumann E.* egyet. tanár. 3. Az intelligencia vizsgálata psychopatikus gyermekeken: *Weygandt* igazgató (Hamburg). 4. A mannheimi iskolarendszer lélektani alapja: *Deuchler dr.* (Tübinga). 5. Külön osztályok kiváló képességgel bírók számára: *Petzold* tanár (Spandau). 6. Minimális és normális tanítási anyag: *Raschke dr.* (Bécs).

A kongresszus tárgyalásaiban az állami és városi iskolák és nevelőintézetek és más számításba jövő szervezetek képviselői, meghívott személyek és a szövetség tagjai vettek részt. A kongresszuson résztvevők nyomtatott tárgysorozatot kaptak, két héttel a kongresszus megnyitása előtt díjmentesen az előadók értekezésének rövid összefoglalásával. A kongresszusra vonatkozó minden kérdés a „Bund für Schulreform“ központjába, Hamburg, Fühlentwiese 34, intézendő.

Bors J.

Az uppsalai egyetem és a gyermektanulmányozás. Az uppsalai harangok *Hammer Bertil* egyetemi tanár székfoglaló ünnepén a gyermektanulmányozásnak is ünnepet harangoztak. Az egyetem aulájában Svédország első pedagógiai tanárának ajkáról elhangzott szavak az ujonnan felállított tanszék tudományos állásfoglalását jelentették. S ez az állásfoglalás nemcsak az azt képviselő tanárnak válik diszére, de Svédország életerőtől lüktető s minden világhaladást önmagában feldolgozó kulturájának is. A filozófiai fakultás azon tanárai, akik, erős érzéssel a modern pszichológia vívmányai iránt, maguk fáradoztak e pedagógiai tanszék létrehozásán s akik maguk döntötték el, hogy a pályázók közül ki érdemes a kir. kinevezésre, büszkéek lehettek *Hammer* tanárnak fellépésére.

Székfoglalójában a pedagógia feladatáról és kutatási módszereiről értekezett. Röviden meghatározta a pedagógia hármias irányát és megjelölte a *filozófiai vagy teleológiai, az egyéni vagy lélektani és szociális* feladatát. Az elsőben rámutatott arra a szükség-szerű összműködésre, melynek a kutatások terén a filozófiai etikus és pedagógus között a kultúra fejlesztése érdekében fenn kell állani. Különösen kiterjeszkedett a lélektani pedagógia kutatási módszereire, lelkesedéssel tette magáévá a modern kísérleti lélektan intencióit és eljárásait.

«A nevelésben mindenkor annak lehetőleg precíz tudása a legfontosabb, hogy mi az egyén természete és mivé lehet az a kultúra által. A régi pedagógia az íróasztal mellől, spekulatív úton igyekezett mindezt kideríteni s a nyert eredmény alapján szabályrendeleteket alkotni. Az új pedagógia kísérleti gyermeklélektani pedagógia, amely végeredményében szintén szabályokat ad ugyan, de ezek a mai életviszonyokból sarjadzanak s keletkezésöknél fogva közvetlenül meggyőző, imponáló erővel bírnak, továbbá nem annyira a nevelő eljárását, mint inkább a gyermek egyéni fejlődését foglalják össze; e szabályokat kell azután a nevelőnek pedagógiai értékekre átváltania.»

«A kísérleti pedagógia kutatómódjai különbözők. Elismerve a laboratóriumi kutatások precizitásának nagy tudományos értékét, a pedagógusnak mégis állást kell foglalnia ezeknek a pedagógia keretében való túlzó térfoglalása ellen. Ha a pedagógiát tisztán laboratóriumi kísérletekre alapítanók, akkor nem volnánk eléggé empirikusak, a való életen kívül maradnánk és a különbség a régi és új pedagógia közt csak az volna, hogy míg a régiben filozófusok diktáltak az íróasztal mellől, az újbán a pszichológusok diktálnának a laboratóriumból. Vannak dolgok, melyek laboratóriumi világításban másképen festenek, mint a való életben. Ezért kell a laboratóriumi kísérleteket az életbeli megfigyelésnek kiegészítenie s esetleg a gyakorlati pedagógia szempontjából korrigálnia. A növényt sem ismerjük meg a maga mivoltában, ha nem tanulmányozzuk azt természetes környezetében, így a gyermeket sem. Az iskolai és családbeli megfigyelések szükségesek; az adatgyűjtések bizonyos határok között és megszabott formákban szintén jogosultak, de miután precizitásukat illetőleg hiányaik vannak, arra kell törekedni, hogy azoknak bizonyos módon szilárd alapot teremtsünk. Ezt teszi pl. a berlini «Institut für angewandte Psychologie», amelynek célja tudományos alapon és a lehető legpontosabban létrehozni az egyének lélekrajzát minden megnyilvánulásával s fejlődéseinek összes körülményeivel. Szükséges, hogy a pedagógusok, ha kisebb terjedelemben is, saját iskolájukon belül

hasonló irányú munkát végezzenek. Az így léreerjövő összeható életrajzi lélektan bizonyára meghozza a maga átalakító hatását nevelésrendszerünk s iskolarendszerünk lényegére, különösen abban a tekintetben, hogy a gyermek nem fog áldozatul esni a jelenleg megkövetelt «polgári műveltség» molochjának, amely először haszontalan és érdektelen tudnivalókkal hizlalja a gyermek lelkét, azután felfalja a gyermek egyéniségének természetes fejlődését. A pedagógiai kutatások szükségszerűségéből következik, hogy a pedagógusokat kiképző tanárnak az egyetemen szüksége van pedagógiai iskolára, amelyben pedagógiai ügyekben neki magának van rendelkező, vezető, aktív szerepe s amelyben valóban gyűjt-heti a tapasztalatokat tanítványaival együtt, technikai akadályok nélkül.»

«Az egyéni nevelés tulságos hajhászásától megóvnak a szociális pedagógia tapasztalatai. A társadalom tanulmányozása elvezet ahhoz a meggyőződéshez, hogy csak biztos kulturális nivón álló tömeg anyagából nőhetnek ki a színvonalon felül álló géniuszok.»

«A svéd pedagógia célja, hogy előhaladásában a filozófiai körütekintést és az empirikus kutatást a nevelés gyakorlati valóságaival egyesítse és az emberiség fejlődésére nézve gyümölcsöztessen.»

Dánielné Lamács Lujza.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság szepesmegyei fiókköre választmányi ülését október 8-án d. e. 11 óraker tartotta Lőcse város tanácskozó termében. A gyűlés célja az okt. 12-iki közgyűlés előkészítése volt, amint azt *Lupkovits* József dr. elnök, a gyermektanulmányozás fontosságát fejtegető megnyitó beszéd után kifejtette. Bejelentette, hogy az okt. 12-iki közgyűlésen *Nagy* László, ügyvivő al-elnök tart előadást «*A gyermektanulmányozás feladatai*»-ról. Elhatározták, hogy *Gauzer Rezső* a titkári jelentését a közgyűlés elé terjessze, ugyancsak a közgyűlés jóváhagyására ajánlatott az 1911—12-ik évi költségvetési előirányzat. Ezek után a különböző okokból megüresedett tisztségek betöltése következett a *Halmos Andor* által előadott kész jelölések alapján. A közgyűlés elé való terjesztésre ajánlották a központból érkezett munkatervet, továbbá azon indítványt, hogy a központból érkezett íveken tagokat gyűjtsenek s hogy a folyó évben Késmárkon, Szepesszombaton, Szepesbélán és Poprádon ismeretterjesztő előadásokat tartsanak. A közgyűlésnek ilyen módon történt előkészítése után elnök lelkes szavakban serkentette munkásságra a jelenvoltakat s azután az ülést bezárta.

Az október 12-én Iglón tartott közgyűlésről a jövő füzetben fogunk észleletesen megemlékezni.

Gyógypedagógiai szanatórium. *Dósainé Révész Margit dr.* ideges, testileg vagy szellemileg gyenge, beszédhibás, ösztönszerű kártevő, erkölcsileg fogyatékos vagy más okból nehezen nevelhető gyermekek gyógyítónevelése céljából *gyógypedagógiai szanatóriumot* nyitott Budapesten, a Zugligetben.

Az új intézet a magyar gyermektanulmányozás és gyógypedagógia hajtása; megteremtője pedig ennek a fejlődő, kialakuló tudománynak neveltje. Ez a két tényező kelti fel érdeklődésünket ez új típusú szanatórium iránt s ép ezért szívesen irunk az új vállalkozásról.

A gyermekek idegességével csak az újabb időben foglalkoznak behatóbban. Ma már tudjuk, hogy sok esetben a fölületes vizsgáló *pajkos, makacs, haszontalan* gyermeket lát az ideges gyermekben. Idegességét rendszerint csak az iskola padjaiban veszik észre, mert ott a normálisokkal való együttthaladásra nem képes s egy félév vagy egy év múlva kidől.

Igen sok gyermek szellemi képességei egyoldalúan fejlődnek ki. A tömegtanítás ezekre nem lehet tekintettel s nem sok idő múltán ők is az ideg orvos várószobájában lelhetők fel. A szülők, a nevelők mindent megkísérlelnek, hogy segítsenek szegényeken, de jóakarathoz többet nem adhatnak. A gyógypedagógusnak, az orvosnak kell itt közbelépnie, ki az okot, a betegséget keresi, gyógyítja.

S ez csak gyógypedagógiai intézetben történhetik sikeresen, mert az otthon, ha bármilyen kényelmes is, végeredményében sem rendezkedett be pusztán a gyermek számára.

A *gyógypedagógiai szanatórium* a gyermekek gyógyítónevelésére rendezkedett be. Élén jónévű ideg orvos áll, kit sok gyógypedagógiai tapasztalat támogat e munkájában.

A szanatórium pedagógiailag három fokozatra oszlik:

1. A *kisdedővő* fiúk és leányok számára; célja gondos ápolás mellett a beszéd fejlődésének éber figyelemmel való kísérése, az érzékszervek gyakorlása, a figyelem fokozatos fejlesztése.

2. Az *elemi iskola* tanterve azonos az áll. gyógypedagógiai intézetével.

3. A *középfokú iskola* (gimnázium, reál, polgári iskola) tanterve pedig azonos az ideges gyermekek áll. középiskolájának tantervével.

A fiukat a leányokkal a 12. évig együttesen tanítják. Egy-egy csoportban legfeljebb öten tanulnak s a rokontárgyakat lehetőleg egy tanár tanítja. Az osztályok nincsenek egymástól szorosan elválasztva; ha tehát valamelyik tanuló egy-két tárgyból elmaradt, nem kell ismételnie, hanem csak ezeket a tárgyakat kell újból

átvennie; ime a tantárgyismétlés az osztályismétlés helyett. Az idegesek iskolájának ezt a jól bevált módszerét a gyógypedagógiai szanatórium is sok haszonnal fogja értékesíteni.

A kézügyességi gyakorlatok csoportjait az iskolai előmeneteltől függetlenül a gyermekek hajlandósága, kedve szerint alkotják meg. A fiuk kertészkednek, papir- és asztalosmunkával foglalatostkodnak, modellálnak, míg a leányok inkább a háztartás titkaiba avattatnak be.

Ime, a program, úgy amint azt Dósainé-Révész Margit dr. kitűzte. E terv szerint kezdte meg működését október hónapban az új intézet.

Ismerve Dósainé buzgóságát, akaraterejét s e téren szerzett tapasztalatait, merjük állítani, hogy programját be is váltja s intézete a magyar gyógypedagógiának egyik jelentős tényezője lesz.

Vértes O. Józsefné.

A kisedednevelők továbbképző tanfolyama. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium a kisedednevelők számára Hódmezővásárhelyen az állami kisededóvónóképző intézetben továbbképző tanfolyamot szervezett. E továbbképző tanfolyam tárgyai közé négy órával a gyermektanulmány is fel volt véve. A gyermektanulmány előadója *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára volt, aki az első két órában a gyermektanulmányról általában és a fejlődéstanról szökött, a másik két órában pedig a kisededkorral foglalkozott, részletesen ismertette a kiseded beszédét, képzet-tartalmát, játékát, dalát, rajzát és egyéb kézi alkotásait s ezek vizsgálatának módját. Minthogy nagy anyagot nem lehetett elvégezni a kitűzött idő alatt, az előadó még két órával toldotta meg előadásait, amikor az eddig tárgyaltaknak a kisededóvó életében való értékesítéséről s a kisededek ösztönszerű foglalkoztatásáról s e foglalkoztatás anyagáról és eszközeiről volt szó.

Magyar szerző műve Meumann Pedagógiai Monográfiái közt. Dr. Meumann a filozófia és pedagógia híres lipcsei tanára, aki a kísérleti pedagógiát megalapította s külön folyóiratot ad ki e címen, kiad külön monográfiákat is s ezek közt látjuk *Nagy László*-tól «A gyermek érdeklődésének lélektaná»-t. Örömmel üdvözljük a német köntösben is ez igazi tudományos munkát, melyből mégis oly üdén árad felénk a gödöllői vadvirágok illata. Nagy kitüntetés a szerzőre, hogy oly előkelő helyen jut könyve a német közönség színe elé.

P.

A bűnös gyermekek tanulmányozása. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság szegedi fiókja a gyermektanulmányozásnak új területét fogta munkába, megkezdte a züllött, a bűnös gyermekek lelkületének vizsgálatát. Ebből a célból *«jogi szakosztályt»* alakított a Szegeden működő gyermekbírák s kiváló jogászok közül. A jogi szakosztály céljává tette a bűnös fiatakorúak és szüleik előéletének s a bűnös gyermekek utólagos fejlődésének tanulmányozását s a rájuk vonatkozó statisztikai adatok beszerzését. A szegedi gyermektanulmányi társaság jogi szakosztályának megalapítása igen fontos lépést jelent a gyermekbírószágok fejlődésében s működésének a társadalomra nézve áldásossá tételében. A szakosztály elnökévé *Perjéssy Mihály dr.*, kir. táblabíróvá választották meg. Ugyanekkor az általános adatgyűjtő osztály elnökévé *Klug Péter* siketnéma-intézeti igazgatót tették.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL

Bandi.

Irta: **Halácsy Endre** szfőv. polg. isk. tanár.

Csodálatos tünemény vagy te, kedves Bandi fiam! Angyalok hoztak-e, vagy ugy pottyantál az égből, — nem tudom én, csak annyit sejtek, hogy valami különös rendeltetésed van néked e földön. Bandi!

Hogyha okos, álmodozó szemedbe nézek, ha szösze hajadat megsimogatom, ha nagy kegyesen egy-egy csókra méltatod összetört apádat, — ugy megsiratlak ilyenkor szegény kis fiam.

Szegény kis fiam!

És mindenki ezt mondja. Pedig van ruhád, még bársonyból is, van cipőd, piros papucsod, sapkád is olyan, — hisz te tudod legjobban, — hogy drágaköves koronával sem cserélnéd fel. Van jó táplálékod és játékok annyi, hogy magad sem tudod, hová tegyed a sok mindenfélét. Télen együtt szánkózunk a friss havon, nyáron pedig elmegyünk valahová messzire, messzi faluba, hol nem csilingel a villanyos, hol nem szól reánk az ör bácsi, hogy nem szabad futkosni, ahol együtt kacagunk, képzeletbeli paripáinkon együtt nyargalunk a napsütötte homokban, ahol együtt

ültetjük a mesebeli Szemirámisz csodálatos kertjét és ami fő, ahol senkisémondja: szegény Bandi!

Ne is mondja!

Hiszen az emberek legtöbbje nem érzi át, amit mond. A részvét hangján is csak azért szólanak, hogy kéjelegjenek magukban az összetört lelkek kínos vergődésén.

Ne törődj vele, ha sajnálnak! Kövesd titkos sugallataidat, puha kis kacsóiddal csak túrjad, túrjad a fekete földet és dalolva ültesd a sokszínű árvácskát édes anyád sirdombjára.

Szegény Bandi!

Hiszen nem is tudod, hogy édes anyád is volt néked! Ez a fogalom hiányzik a gondolataid köréből. Néhány hetes voltál csupán, mikor a jó Istenke fölvitte őt a bárányfelhők fölé, kéklő menyországba, az angyalkák közé. Te itt maradtál. No, meg én.

Szegény kis Bandi!

Emlékszel? Egyszer együtt sétáltunk egy szép, nagy kertben. Sok sudár fa, sok-sok kőoszlop volt abban, egyik szebb, mint a másik és mindegyik tövében virág, virág és virág. Megálltunk az egyiknél.

— Látod Bandika, szoltam hozzád, mikor én olyan kicsi voltam, mint mostan te, ide temettek el egy bácsit. Egy nagyon jó bácsit, az én apuskámat. Régen volt. Elnősödik előttem az alakja, csak arra emlékszem, hogy fekete szakálla volt és katonákat vágott ki nékem papirosból. Egyszer csak elaludt. Örökre. Látod, nékem nincs apám, ide temették el nagyon, nagyon régen...

Nem folytathattam tovább a beszédet, mert ebben a pillanatban elengedted léghajód fonálát s most keserves zokogásod kíséretében szállt fel a piros gömb a magasba. Szállt, szállt, mind magasabbra, bárányfelhők fölé, kéklő menyországba, az angyalkák közé. Hiába ígértem másikat, jobbat, szebbet, — nem szűnt meg a te bánatos keserved. Elveszett a léggömb örökre.

Csak akkor felejtetted el a sirást, mikor egy másik virágágyhoz érkeztünk. Ismerős hely! Szemirámisz kertje! Nosza, lássunk a munkához, ültessük el a magunkkal hozott sok árvácskát! — És túrtad a földet mind a két keziddel. Egyszer csak reám vetted okos tekinteted:

— Papa, hát te is sirsz, hogy elszállt a léghajóm?

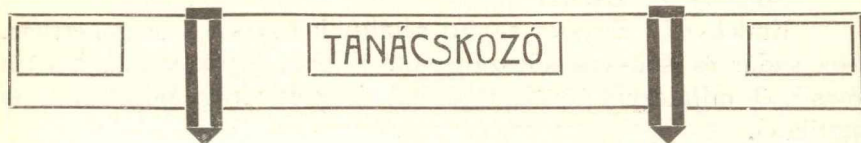
— Csak túrjad, túrjad azt a fekete földet, kedves kis Bandikám! Ne engemet sajnálj és ne a léghajót sirasd! Hiszen nem is tudod, hogy anyád is volt néked! Akkor is, mikor eltemettük, ugy sirtál, mint az előbb, midőn a léggömb szállt el, bárányfelhők fölé, kéklő menyországba, az angyalkák közé. Csodálatos lelked talán már akkor érezte, hogy elvesztettél valamit — örökre.

— Hát nékem anyám is volt? Kérdezted meghökkenve.
 — És néked apád is volt? — S aztán, mint aki valami nagy titok nyitjára jön, zihálni kezdett ismét a kis melled. — De te mégis emlékszel arra, hogy fekete szakálla volt és hogy katonákat vágott ki papirosból. Hát az én anyám milyen volt?

— Ne sirj, csak túrjad, túrjad azt a fekete földet, kedves kis Bandikám, aztán veszek néked másik léghajót, ujat, jobbat, szebbet!

— De azt nem engedjük ám elszállani!

— — — — —
 Csodálatos tünemény vagy te, kedves Bandi fiam! Angyalok hoztak-e, vagy úgy pottyantál az égből, — nem tudom én, csak annyit sejtek, hogy valami különös rendeltetésed van néked e földön.
 (1910. október végén.)

A nevelés eredete.

Kérdés. /S./ Sokat hall és olvas az ember jól és rosszul nevelő szülőkről. Vajjon hát ösztön-e az emberben a nevelés, vagy a bölcs előrelátás készíteti reá?

Felelet. Sokat irtak a nevelésről, de annál kevesebbet a nevelés eredetéről, fel sem vetették ugyszólván a nevelés eredetének kérdését. A kevesek között, akik erről szóltak, első helyen áll *Darwin*, aki «Az ember származása» könyvében azt mondja, hogy: «Némely állatok szülei ugyszólván nevelik fiatalaikat». És valóban *biológiai*, ősi eredete van a nevelésnek. Fellép már az állati sorban. A nemzedékek átöröklése csak fejlesztette e nevelő megszokásokat. *Letourneau* «A nevelés fejlődése»¹⁾ című munkájában egy medveanyát említ, amely járni, mászni, enni tanítja kicsinyeit, meg egy elefántot, amely úszni tanítja kicsinyét.

Nagy kár, hogy ezzel oly keveset foglalkoztak. Általános nevelésügyi munkák elején ott találjuk: a nevelés feladata, célja, alapelve stb. stb., csak azt nem és pedig sohasem, hogy a *nevelés eredete*.

Mondom: ezt nagy kárnak és hiánynak kell tartanunk, mert a nevelés eredetének kérdéséből fontos következmények folynak.

¹⁾ *Ch. Letourneau: L'évolution de l'éducation.* Paris, 1898.

A nevelés biológiai eredete magával hozza mintegy e természetes következményeket.

Mert ha ugyanis igazán átgondoljuk a nevelés ősi, biológiai eredetét, akkor nyilvánvalóvá leszen előttünk, hogy a nevelés nem lehet tisztán fiziológiai, sem tisztán pszichológiai, hanem a nevelésnek első sorban *biológiai*nak kell lenni, azaz nem tekintheti s nevelheti elszigetelten az egyént, hanem úgy kell tekintenie, mint biológiai tagot, mint a társadalom leendő tagját s első sorban e biológiai vonatkozások fontosak.

És ez rendkívül fontos következmény nézetünk szerint, mert ez megadja egy csapásra a nevelés egész jellegét, célját, feladatát, mivoltát. Ez a nevelés fő jellemvonása: *biológiai*. Ez a nevelés célja; ez feladata: *biológiai*lag megfelelő, esetleg kiváló tagot adni a fajnak. Ide kell törekednie. A biológiai kiválóság pedig az *alkalmazkodás* tökéletessége az életküzdelemben. A nevelés tehát az alkalmazkodás fejlesztője első sorban s így maga a nevelés is *az alkalmazkodás egy neme*.

Ha már most a viszonyt nézzük a fiziológiai, pszichológiai és biológiai nevelés közt, akkor úgy találjuk, hogy a fiziológiai és pszichológiai nevelés csak a biológiai nevelést szolgálják. De főjellege marad a nevelésnek, melyet eredetében, ősi átöröklések láncolatán át hozott magával, a biológiai jelleg.

Pekri Pekár Károly dr.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

V. Jahrgang Nr. 5—6.

Der Unterricht Taubstumm-Blinder.

Von **Simon Adler**, Direktor der Ritter Wechselmannschen Blindenanstalt in Budapest.

Verfasser, der sich mit dem Unterricht von Taubstumm-Blinden hierzulande als erster beschäftigte, hat in seinem in der ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung gehaltenen Vortrag, zunächst all die verschiedenen Methoden besprochen, derer man sich bislang im Unterricht Dreisinniger bediente. Sodann übergang er auf seine eigene Methode, welche er beim Unterricht einer taubstumm-blinden Schülerin, namens *Grete Egri*, begründete. Grete Egri ist in ihrem sechsten Jahre (im Oktober 1903) infolge einer Gehirnhautentzündung taub und blind zu-

gleich geworden. Dr. Adolf Szily, Professor der Ophthalmologie, in dessen Behandlung das Kind im Frühjahr 1904 gebracht wurde, stellte fest, dass „beim Kinde die Sehensfähigkeit bis zur letzten Spur des Lichtsinns vollends geschwunden ist. Am linken Ohr war sie ganz ertaubt, mit dem rechten vernahm sie noch lautes Geschrei. Jedoch laut ohrenärztlicher Meinung war ihre Taubheit gleichfalls unheilbar, ihre völlige Entwicklung war vorauszusetzen und ist sie auch in Bälde erfolgt.“ In einem solchen Zustand kam Grete zum Vortragenden, dessen Arbeit der Umstand erleichterte, dass sie ein solides und gutgeartetes Kind war und dann auch, dass sie aus der Zeit, wo sie noch gesehen und gehört hatte, eine ansehnliche Anzahl lauterer Begriffe in die neue Lage mitgebracht hat. Demgegenüber bereitete es Schwierigkeiten, Grete an die den Tastsinn vertretenden Tätigkeiten zu gewöhnen. Es galt daher als vorerste Aufgabe, diese Schwierigkeit zu überwinden, was in verhältnismässig kurzer Dauer auch gelungen ist. Der nächste Schritt hiess die Sprache Gretes, welche durch das Fehlen vom Gehör schon fast unverständlich geworden, zu erhalten, wozu sich die Anweisung im Schreiben-Lesen als zuverlässigstes Mittel eignete. Zu Beginn lernte Grete die *Kleinsche Schrift*. Verf. wendete dabei beiläufig die Methode an, welche Dr. Howe im Unterricht der Laura Bridgman benutzte. Als Grete die Kleinsche Schrift inne hatte, haben wir uns mit ihr mittels dieser verständigt. Nach der Kleinschen Schrift kam die *Brailleschrift* an die Reihe, die ihr anfangs viel zu schaffen gab; doch als sie sich sie vollkommen aneignete, war sie ihr lieber als die Kleinsche. Von dem Zeitpunkte ab habe ich ihr Alles vermittels der Brailleschrift mitgeteilt. Nun aber musste ich Grete irgend eine Art zum Verkehr mit der Aussenwelt beschaffen. Die Schrift erwies sich für diesen Zweck zu langwierig. Das *Fingeralphabet* der Taubstummen, dessen man sich bisnun im Unterricht Taubstumm-Blinder bediente, hielt Verf. für nicht entsprechend, denn es war entschieden, Grete in der Ritter Wechselmannschen Blindenanstalt zu unterbringen, wo sie fürderhin unter Blinden wird leben müssen. Dasselbst erlernt gleichwohl jeder Zögling die Brailleschrift, diese wollte Vortragender also als Verkehrsmittel benutzen. Aus diesem Grunde experimentierte er viel mit Grete. Endlich nach langem Experimentieren kam er auf den Einfall, die Brailleschrift auf die zur Fläche nahe liegenden zwei Glieder des dritten, vierten und fünften Fingers der linken Hand anzuwenden.¹⁾ Damit war die grosse Frage gelöst, zumal die Empfindungskreise dieser Hautlage von einander gänzlich abgesondert sind und demgemäss in der lokalen Beurteilung des Eindrucks keinerlei Irrtümer vorkommen können. Grete gelangte sehr bald in den Besitz dieses Verkehrs und von dann ab ging ihr Unterricht und die Ver-

¹⁾ Siehe die Figur dieser Schrift, A Gyermek, Heft V—VI., S. 172.

ständigung mit ihr auf diese Weise von statten. Der Vorteil dieser Methode besteht zuerst darin, dass jeglicher geschulte Blinde mit ihr sprechen kann und dann wiederum auch darin, dass — wie es Dr. Szily beschreibt — unter den bisherigen Methoden diese beim *Gruppenunterricht* verwertet, indem nur selbe auf Maschine übertragen werden könne. In dieser Richtung haben wir daraufhin mit einer dazu konstruierten Maschine Versuche unternommen, wobei wahrlich überraschende Resultate erzielt wurden.

Schliesslich skizzierte Verf. mit einigen Strichen Gretes Innenleben. Vornehmlich betonte er, dass sie so viele Kenntnisse erworben, wie die gleichaltrigen sehenden und hörenden Kinder. Sie liest viel und mit Beispielen illustrierte Vortr., dass Grete über die Lektüre nachdenkt. Sie ist wissbegierig und selbstbewusst. Am Anfang mochte sie nicht rechnen, weshalb dieser Lehrgegenstand lange Zeit ihr ziemlich schwer gefallen. Als sie aber erfuhr, dass die anderen Zöglinge des Instituts im Rechnen weit fortschreiten, nahm sie alle ihre Kräfte zusammen und erlernte sehr gut rechnen, um nicht in dieser Beziehung ihren Mitschülerinnen nachzustehen. Insbesondere interessierte sie „Die Geschichte meines Lebens“ von Helen Keller, was ihr die Tochter des Vortragenden mit Braillebuchstaben überschrieb. Des öfteren erwähnte sie, sie wäre gerne so gebildet, wie Helen Keller. Sie erfreut sich eines heiteren Gemüts, liebt Spässe und kann herzlich lachen, wenn sie jemandem Possen spielt, oder wenn man auch sie neckt. Eine vorzügliche Vorliebe zeigt sie für schöne Kleider. In der Anstalt geht sie ungeniert herum. Höchst fürsorgend benimmt sie sich den kleineren Mädchen gegenüber, denen sie in jeder Hinsicht Hilfe leistet. Den grössten Teil ihrer freien Zeit verbringt sie damit, dass sie Bücher für die Jugendbibliothek abschreibt. Überhaupt lässt sich über sie sagen, wie es der Vortragende beendet, dass sie ein menschliches Leben führt, was wir sicherlich nicht über sie äussern könnten, wenn wir ihr nicht Erziehung und Unterricht hätten angedeihen gelassen.

Beiträge zur Erkenntnis des ästhetischen Interesses des Kindes.

Von Bürgerschullehrerin **Auguste Martos.**

Zweck meiner Datensammlung war, folgende Fragen zu beantworten: 1. Bringt das Kind Gedichten ein ästhetisches Interesse entgegen? 2. Wie dokumentieren sich die Motive des ästhetischen Interesses bei Betrachtung eines Gedichtes? 3. Erfahren diese Motive irgend welchen Wandel während der verschiedentlichen Perioden der Kinderentwicklung?

Entsprechend diesem Unterfangen hat Verf. 592 Daten von 9—16 jährigen Kindern erbracht, u. zw. mittels nachstehenden Verfahrens: 1. Sie wählte ein Gedicht historischen Inhalts. 2. Gab sodann den Kindern sachlich Bescheid darüber. 3. Die Kinder lernten das Gedicht auswendig. 4. In der Stunde der Datensammlung hat ein redewandtes Kind das Gedicht der ganzen Klasse vordekamiert. 5. Unter unmittelbarer Wirkung des hergesagten Gedichtes erteilten die Kinder schriftlich Antwort auf diese zwei Fragen: 1. Gefällt das Gedicht oder nicht? 2. Warum? Das Verfahren ist im Grunde genommen nichts anderes als des Binetsche Exponieren, nur dass hierbei statt des Bildes und der Statue ein Gedicht verwertet wird, die Gesichtsempfindungen werden durch Lautempfindungen ersetzt. Die Aufarbeitung des Materials wies folgendes Ergebnis auf. Das Kind bekundet zwischen der Altersgrenze von 9—16 Jahren entschieden ein Interesse für poetische Erzeugnisse. Die Motive dieses ästhetischen Interesses sind: 1. Geistige Motive. 2. Subjektive Gefühle. 3. Suggestive Gefühle. 4. Instinktive Empfindungen. Die Motive verändern sich in den verschiedenen Abschnitten des Kindesalters. Die Instinktsempfindungen als untergeordnete Motive des Wohlgefallens kommen zumeist bei Kleinkindern vor. Vom 11. Jahre aufwärts büssen die instinktiven Motive von ihrer Tragweite allmählich ein. Die suggestiven Gefühle begleiten das Kind vom 10. Jahre angefangen unablässig als Motive des ästhetischen Interesses. Die Subjektivität ist in der grössten Masse bei kleinen Kindern gewärtig, bei den 16jährigen aber erscheint sie überhaupt nicht mehr. Die geistigen Motive machen sich bei Kinderchen nur höchst spärlich bemerklich. Jedoch vom 11. Jahre aufwärts werden sie je häufiger, so, dass bei den 16 Jahre alten fast ausschliesslich geistige Motive in dem ästhetischen Interesse vorherrschen. Beim Nichtgefallen spielen in den meisten Fällen subjektive Motive eine Rolle, nämlich darum gefällt den Kindern nicht ein Gedicht, weil die darin ausgedrückten Empfindungen mit ihren eigenen Gefühlen im Widerspruch stehen. Im reiferen Alter verringert sich immer mehr die Anzahl derjenigen Kinder, die an Gedichten keinen Gefallen finden. Die 16jährigen erblicken schon alle lediglich das ästhetische Schöne in den Gedichten; von einem Nichtgefallen pflegt bei denen überhaupt nicht mehr die Rede zu sein.

Das Schlafen und Träumen der Kinder.

Von Primarius Dr. **Ernst Deutsch.**

Verf. fährt in seinem Vortrage fort über die verschiedenen Krankheiten und Übel zu sprechen, welche den regelmässigen Verlauf des Schlafes beeinträchtigen. Dann erwähnt er die Nachteile einer etwaigen Entziehung oder Übermasses des Schlafens, weiter die Ursachen der

Schlaflosigkeit und der Schlafstörungen, wobei auch pagodesche Kopfbewegungen, Mondsüchtigkeit, ja selbst die Hypnose gestreift werden. Votr. fügt jene Erfahrungen hinzu, die er an 200 Volks- und Bürgerschulschülern eines Waisenhauses selber angestellt hat. Die gewonnenen Daten bezeugen, dass *günstige Lebensverhältnisse und eine angemessene Fürsorge auf den Schlaf und zugleich auf die körperliche, sittliche und geistige Entwicklung der Schüler weitaus einzuwirken vermögen*. Ergänzt wird dieses Kapitel von Wiegenliedern, mannigfachen abergläubischen Gewohnheiten und abschliessend mit der *Hygiene des Schlafes*.

Bei der Prüfung des Traumes kommen zwei Methoden in Betracht: die *Selbstbeobachtung* und die *Beobachtung Anderer*. Hierbei berührt Verf. zuvörderst die das Träumen hervorbringenden Hypothesen. Gleichfalls veröffentlicht er auch diesmal eine Statistik eigener Untersuchungen. Unter 202 Zöglingen eines Waisenhauses träumten 138, wovon 67 genau an die Träume sich erinnern. In einer Volksschule mit 391 Schülern träumten 204, in einer andern unter 246 Schülern 123, von 129 Zöglingen der Hilfsklassen letzterer Lehranstalt 67. In einer Bürgerschule träumten unter 283 Schülern 113. Demnach lässt sich gesetzgemäss sagen: je jünger das Kind, um so weniger erinnert es sich seiner Träume.

In der Volksschule des bewussten Waisenhauses liess der Vortragende eines Tages die Frage stellen: „Was träumte mir heute Nacht?“ Die abgeschriebenen 27 Antworten teilt Votr. nach dem Original mit, darunter finden wir 13 Wunscherfüllungen, bei 7 ist der Inhalt fürchterlich, bei 4 eine Mischung von Wunsch und Angst, bei 3 ein Zusammenhang mit dem Gelernten des Tages.

Die lokalen Ursachen der Träume berücksichtigend, scheiden sie sich in peripherische und zentrale; die letzteren stammen grössten Teils aus den Erschliessungen unserer Gedankenwelt.

Sodann berührt Verf. die Träume der mit mangelhaften Sinnesorganen behafteten Jugendlichen, gleichzeitig führt er wiederum seine eigenen Beobachtungen an. Von 89 taubstummen Zöglingen träumen 75, des Inhalts erinnern sich 24. Unter 12 Blinden träumten alle, 9 wussten auch den Inhalt ihrer Träume. An den Zöglingen einer Hilfsschule gewahrte Verf., dass sie die Träume mit der Wirklichkeit verwechselten und überhaupt sehr häufig über Schreckensträume oder Vorherträumen von Krankheiten zu erzählen lieben.

Die trockene Logik, das Erwägen und gründliche Überlegen der Tatsachen und insonderheit die komplizierte Arbeit der Assoziation ermöglichen es, dass wir gleichsam in die Zukunft blickend, die kommenden Ereignisse fühlend, unsere Handlungen danach einrichten; dieselbige Rolle übernimmt nicht nur einmal der Traum, dem wir nachgerade, uneingedenk des vielen unklugen und unnützen Träumens, eine *hellseherische Fähigkeit* zumuten.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

V-ème Année, No 5—6.

Sur l'enseignement des aveugles-sourds-muets.

Par : **Simon Adler**, Directeur de l'Etablissement pour les Aveugles à Budapest.

La sourdité combinée à la cécité est très rare. C'est une infirmité qui vient ordinairement à la suite d'une grave maladie, telle que la scarlatine ou la méningite. L'auteur énumère les méthodes employées jusqu'ici pour l'enseignement des aveugles-sourds-muets. Le premier enfant hongrois aveugle-sourd-muet qui ait reçu de l'instruction est Marguerite Egrí. M. Adler a commencé en 1904 l'instruction et l'éducation de la petite fille. L'enfant avait alors 6 ans $\frac{1}{2}$. Elle apprit tout d'abord à écrire à l'aide de la machine Klein ; puis plus tard, à lire et à écrire selon la méthode Braille. Elle a étudié ensuite un langage composé de points qu'on lui a fait reconnaître par des pressions sur les doigts. Dès qu'elle eut conçu ce mode d'entretien, l'instruction de l'enfant fut très rapide. En peu de temps elle fit de grands progrès dans ses études de telle sorte que, bientôt, elle en sut autant que les enfants normaux de son âge. Elle lit beaucoup et elle fait des réflexions sur ses lectures. Elle est très avide de savoir et elle a un sentiment très prononcé de sa valeur.

Au début elle n'aimait pas le calcul et il fut longtemps très difficile de le lui expliquer. Mais quand on lui eut dit que les autres élèves de l'Asyle savaient très bien le calcul, elle fit tous ses efforts et parvint à très bien apprendre à calculer. On lui a donné une machine à écrire de la méthode Picht-Braille, elle a appris à s'en servir avec habileté et passe toutes ses heures de loisir à copier des livres pour la bibliothèque des enfants aveugles. Jusqu'à présent elle a copié une cinquantaine de volumes et elle en connaît fort bien le sujet. La petite aveugle-sourde-muette est d'humeur très gaie ; elle aime la plaisanterie et elle rit de bon coeur quand elle échange d'innocentes railleries avec ses camarades. Elle se trouve très bien à l'Asyle des aveugles et elle va et vient librement dans la grande maison. En général, on peut dire que la malheureuse enfant mène une vie humaine, ce qu'on ne pourrait dire si elle n'avait pas acquis d'instruction ni reçu d'éducation.

Données sur le sens esthétique des enfants.

Par : Mme A. Martos, Budapest.

L'auteur s'était posé les questions suivantes à résoudre ; 1. L'enfant s'intéresse-t-il aux poésies dans un sens esthétique ? 2. Quels motifs psychologiques entrent dans le sentiment esthétique qui lui fait admirer une poésie ? 3. Ces motifs sont-ils différents ou sont-ils les mêmes selon l'âge des enfants ? Dans ce but l'auteur a fait des recherches sur 592 enfants d'un âge variant entre 9 et 16 ans. Voici quelle fut sa méthode : elle choisit une poésie dont le sujet était historique et donna aux enfants les seules explications nécessaires à la compréhension du sujet.

Les enfants apprirent la poésie par coeur. Durant l'heure d'épreuve le meilleur diseur parmi les enfants a récité le poème devant la classe. Sous l'impression de cette récitation les enfants ont eu à répondre par l'affirmative ou la négative à cette question : „Cette poésie vous plaît-elle ? Pourquoi ?“ Cet examen est analogue à celui de Binet, sauf au lieu du tableau ou de la statue ce fut une poésie que l'on soumit à l'appréciation des enfants. Les sensations visuelles sont remplacées dans ce cas par des sensations auditives.

L'examen des réponses reçues a donné le résultat suivant : de 9 à 16 ans l'enfant témoigne un vif intérêt pour les pièces de poésie. Les motifs de cet intérêt sont de 4 espèces : *intellectuels*, *subjectifs*, *suggestifs* et *instinctifs*. Aux différents âges des enfants, ces motifs changent. Les sentiments instinctifs sont des motifs inférieurs qu'on trouve le plus souvent chez les plus jeunes enfants. Dès l'âge de 10 ans ces motifs sont de plus en plus rares dans le sens esthétique des enfants. Les motifs subjectifs sont les plus fréquents parmi les petits enfants ; on ne les trouve plus chez les enfants de 16 ans. Les motifs intellectuels sont très rares chez les jeunes enfants, mais, dès la onzième année ils sont de plus en plus fréquents et chez les enfants de 16 ans, ces motifs sont l'élément essentiel du sens esthétique.

Dans les cas où la poésie ne plaît pas aux enfants les motifs subjectifs sont les plus fréquents, c'est à dire que la poésie ne leur plaît pas parce que les sentiments qui y sont exprimés sont en contradiction avec leurs propres sentiments. Dans un âge plus avancé le nombre des enfants n'aimant pas la poésie diminue progressivement et les enfants de 16 ans voient tous seulement le *beau esthétique* dans les poésies ; en aucun cas on ne trouve chez eux une antipathie complète pour telle ou telle pièce de vers.

Le sommeil et le rêve de l'enfant.

Dr. Ernest Deutsch, Budapest.

Pour faire suite à sa première communication, l'auteur s'occupe de la sémiotique des troubles du sommeil. Il fait connaître les inconvénients d'un sommeil trop court ou trop prolongé. Même chez les nourrissons on peut rencontrer l'insomnie. Chez les enfants plus âgés, les peurs nocturnes (*pavor nocturnus*) sont très fréquentes ainsi que la parole, les cris, les grincements de dents. L'auteur fait connaître l'anormité des fonctions du cerveau durant le sommeil et les phénomènes du somnambulisme. Il communique ensuite ses propres recherches sur ce sujet. Il a fait des recherches sur les enfants d'un pensionnat. Les données reçues nous font voir que les circonstances favorables d'existence et les bons soins donnés aux enfants ont une très grande influence sur leur sommeil ainsi que sur leur vie intellectuelle et morale. Dans la partie suivante de sa communication, l'auteur se préoccupe des chansons de nourrices et des superstitions relatives au sommeil de l'enfant qui sont répandues dans le peuple. Il décrit une chambre à coucher hygiénique pour les enfants. Il passe ensuite au rêve. Il y a deux méthodes différentes d'examiner les rêves : l'observation de soi-même et l'observation des autres. Il a fait des recherches sur ce sujet : Le cerveau de l'enfant est plus sensible que celui de l'adulte c'est pourquoi ses rêves sont vifs, plastiques et souvent effrayants. L'enfant s'intéresse souvent à son rêve dès son réveil. Chez des enfants neurasthéniques ou névropathes on a perçu des sons mystérieux. La qualité du sommeil est souvent rattachée aux événements de la journée. La quantité et la qualité des rêves dépend souvent de circonstances malades telles que des troubles dans la circulation du sang, des désordres dans la digestion, etc. Le rêve des enfants hystériques est souvent effrayant. Souvent il parlent de rêves tout à fait contraires à leur façon de penser (rêves contrastants) d'autres fois leurs rêves se répètent (rêves stéréotypes). Les rêves des enfants névrosés sont superficiels ils sont influencés par les événements du jour. Ils sont nombreux chez ces enfants, les „songes d'attaques“ et les „rêves d'accès“ c'est-à-dire les attaques de nerfs semblables à des rêves. Durant le rêve, il est possible d'exercer de la suggestion verbale semblable à l'hypnose et on peut guérir les sujets de cette manière. Conformément à la théorie de Freud le moyen principal pour la psychoanalyse consiste dans l'analyse des rêves.

Kérelem. Mindazok a tisztelt tagtársak, akik még a tagdíjat be nem fizették, felkéretnek, hogy azt minél előbb beküldjék. Pénztáros.